

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาคู่มือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็กครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงพัฒนา
 - 1.1 ความหมายของงานวิจัยเชิงพัฒนา
 - 1.2 ขั้นตอนของงานวิจัยเชิงพัฒนา
2. เอกสารเกี่ยวกับการอ่านและการสร้างนิสัยรักการอ่าน
 - 2.1 ประโยชน์ของการอ่านหนังสือต่อเด็ก
 - 2.2 สิ่งที่มีอิทธิพลให้ความสนใจและความสามารถในการอ่านของเด็กต่างกัน
 - 2.3 วิธีสร้างนิสัยรักการอ่าน
3. เอกสารเกี่ยวกับหนังสือ
 - 3.1 ความหมายของหนังสือ
 - 3.2 ประเภทของหนังสือเด็ก
 - 3.3 โครงเรื่องของหนังสือเด็ก
 - 3.4 ภาษาที่ใช้ในหนังสือเด็ก
 - 3.5 ภาพประกอบหนังสือเด็ก
 - 3.6 ลักษณะรูปแบบของหนังสือ
 - 3.7 หลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกหนังสือสำหรับเด็ก
 - 3.8 คู่มือเลือกหนังสืออ่านในปัจจุบัน
4. เอกสารเกี่ยวกับจิตวิทยาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 ขั้นตอนของการพัฒนาการด้านความคิดของเบญเจท์
 - 4.2 ความสนใจและความต้องการของมนุษย์
 - 4.3 ความสนใจและความต้องการในการอ่านของผู้อ่านวัยเด็ก
 - 4.4 จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงพัฒนา

ความหมายของงานวิจัยเชิงพัฒนา

การพัฒนาเครื่องมือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็กครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษากระบวนการพัฒนาเครื่องมือฯ ในแนวทางของการวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงความหมายและขั้นตอนของการวิจัยเชิงพัฒนาจากนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ดังต่อไปนี้

สุวัฒนา สุวรรณเชตนิคม (2540) กล่าวถึงการวิจัยและพัฒนาว่า “การวิจัยและพัฒนา คือ การพัฒนารูปแบบหนึ่งที่ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือ หรือเป็นวิถีทาง กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่าการพัฒนาจะเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม ถ้าใช้ข้อมูลคุณภาพเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจ รวมทั้งเชื่อว่าการพัฒนาจะเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา (Active) หากนักพัฒนาใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางาน...”

ความหมายของคำว่า การวิจัยเชิงพัฒนาการศึกษา (Educational Research and Development) โดยเบอร์ก และแกลล์ (Borg & Gall, 1989 อ้างถึงใน พูลศรี เวศย์อุฬาร, 2543) คือ กลยุทธ์ หรือวิธีการสำคัญวิธีหนึ่งที่นิยมใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษา โดยเน้นหลักเหตุผลและตรรกวิทยา เป้าหมายหลักคือ ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตทางการศึกษา (Educational Product) อันมีความหมาย 2 ประการ ประการแรก หมายถึง วัสดุคุณลักษณะทางการศึกษา อันได้แก่ หนังสือแบบเรียน फिल्म สไลด์ เทปเสียง เทปโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ฯลฯ และประการที่สอง หมายถึง วิธีการและกระบวนการทางการศึกษา เช่น ระบบการสอน และเทคนิควิธีการสอนแบบต่าง ๆ...

จากการศึกษาวรรณกรรมข้างต้น และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษานั้น (ฉลอง ทับศรี, ม.ป.ป., สุวัฒนา สุวรรณเชตนิคม, 2540, อานาจ ช่างเรียน, 2532 อ้างถึงใน พูลศรี เวศย์อุฬาร, 2543) ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของงานวิจัยเชิงพัฒนาได้ว่า

งานวิจัยเชิงพัฒนา หมายถึง การแสวงหาความรู้ การมุ่งหาคำตอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์อย่างมีระบบ โดยมีเป้าหมายในการสร้าง หรือพัฒนาเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทางที่ดีขึ้น เปลี่ยนแปลงจากสภาวะปัจจุบันไปสู่สภาวะที่ต้องการ หรือเปลี่ยนแปลงจากสภาวะที่เป็นปัญหาไปสู่สภาวะที่พึงประสงค์

ขั้นตอนของงานวิจัยเชิงพัฒนา

(ฉลอง ทับศรี, ม.ป.ป., สุวัฒนา สุวรรณเชตนิคม, 2540, Borg & Gall, 1989 อ้างถึงใน พูลศรี เวศย์อุฬาร, 2543) โดยสรุปสามารถกำหนดได้เป็น 11 ขั้นตอน ได้แก่

1. การกำหนดลักษณะของสิ่งที่จะพัฒนา (Identifying Product to be Developed) เป็นการกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ และรูปแบบของสิ่งที่จะพัฒนา จุดประสงค์ในการพัฒนา เป้าหมายในการพัฒนา แนวทางการพัฒนา หลักการ ตลอดจนสิ่งที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงทรัพยากรและเวลาในการพัฒนาและตรวจสอบสิ่งที่จะพัฒนา

2. การศึกษาวรรณกรรม (Review of Literature) การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาบททวนเอกสาร ศึกษารายละเอียด ประเมินสถานะเริ่มต้น ความสำคัญ และที่มาของปัญหาในการวิจัยเชิงพัฒนาครั้งนั้น

3. การวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Planning the Development Program) เป็นการวางแผนกระบวนการดำเนินการ การระบุทรัพยากรที่จะใช้ ศึกษารายละเอียดและขั้นตอนต่าง ๆ ในการพัฒนา

4. การพัฒนาต้นแบบ (Developing a Prototype Product) เป็นการพัฒนาลักษณะของสิ่งที่จะพัฒนาเบื้องต้น ตามแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้วางไว้ในขั้นตอนที่ 3

5. การทดลองภาคสนามเบื้องต้น (Producing a Preliminary Field Test) เป็นการทดลองภาคสนามครั้งที่ 1 โดยให้กลุ่มตัวอย่างในสถานะที่ต้องการจะแก้ปัญหา หรือในสิ่งแวดล้อมที่จะใช้สิ่งที่จะพัฒนานั้นประมาณ 1-6 คน ทำการทดลองใช้ต้นแบบของสิ่งที่จะพัฒนาจากขั้นตอนที่ 4 และทำการเก็บข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของสิ่งที่จะพัฒนา ทั้งในเรื่องผลของการใช้ ความพึงพอใจของผู้ใช้ ความยากง่ายในการใช้ และความคล่องตัว โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการใช้แบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผล

6. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ (Revising the Product) เป็นการปรับปรุงสิ่งที่จะพัฒนาในครั้งที่ 1 ตามผลของการทดลองภาคสนามเบื้องต้น ในขั้นตอนที่ 5

7. การทดลองภาคสนามอีกครั้ง (Conducting a Main Field Test) เป็นการทดลองภาคสนามในครั้งที่ 2 โดยให้กลุ่มตัวอย่างในสถานะที่ต้องการจะแก้ปัญหา หรือในสิ่งแวดล้อมที่จะใช้สิ่งที่จะพัฒนานั้น ทำการทดลองใช้ต้นแบบของสิ่งที่จะพัฒนาจากขั้นตอนที่ 6 และทำการเก็บข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของสิ่งที่จะพัฒนา ทั้งในเรื่องผลของการใช้ ความพึงพอใจของผู้ใช้ ความยากง่ายในการใช้ และความคล่องตัว โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการใช้แบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผลเช่นกันกับขั้นตอนที่ 5 แต่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้มีจำนวนต่างกันและเพิ่มจำนวนขึ้นเป็นกลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 30 – 100 คน

8. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ (Revising the Product) เป็นการปรับปรุงสิ่งที่จะพัฒนาในครั้งที่ 2 ตามผลของการทดลองภาคสนาม ในขั้นตอนที่ 7

9. การทดลองใช้จริงในภาคสนาม (Conducting an Operational Field Test)

ทำการทดลองให้กลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่และต่างสถานที่ ประมาณ 40 – 200 คน ในสถานที่ 10 – 30 แห่ง หรืออาจลดความเข้มข้นลงโดยใช้กลุ่มตัวอย่างในสถานที่ 3 – 4 แห่ง ใช้สิ่งที่พัฒนาจากขั้นตอนที่ 8 และทำการเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ในการประเมินประโยชน์และความสมบูรณ์ของผลิตภัณฑ์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

10. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ (Revising the Product) เป็นการปรับปรุงสิ่งที่พัฒนาในครั้งสุดท้าย ตามผลของการทดลองภาคสนาม ในขั้นตอนที่ 9 เพื่อขจัดจุดอ่อน และข้อผิดพลาดต่าง ๆ ของสิ่งที่พัฒนาให้หมดไป

11. การเผยแพร่ข้อมูลของสิ่งที่พัฒนา ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้ใช้ได้มีโอกาสใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

เมื่อทราบความหมายและขั้นตอนของการวิจัยเชิงพัฒนาแล้ว วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไปที่ผู้วิจัยจะกล่าวอ้างถึงก็คือวรรณกรรมที่เป็นความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดลักษณะของกลุ่มการเลือกหนังสือเด็ก สำหรับผู้ใหญ่ที่จะพัฒนา และกล่าวถึงรายละเอียด สภาวะเริ่มต้น ความสำคัญและที่มาของปัญหาในการวิจัยเชิงพัฒนาครั้งนี้ ได้แก่

เอกสารเกี่ยวกับการอ่านและการสร้างนิสัยรักการอ่าน

เราอาจกล่าวได้ว่า การอ่านนั้นไม่ใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Having a Nature Talent) การอ่านไม่ใช่พรสวรรค์ที่ติดตัวมาโดยเฉพาะสำหรับบางคน และการอ่านไม่ใช่กรรมพันธุ์ แต่การอ่านเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝน ต้องอ่านมาก ๆ จนกระทั่งเกิดนิสัยรักการอ่าน

จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการสร้างนิสัยรักการอ่าน (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542, บันลือ พงกษะวัน, 2533, แม้นมาส ชวลิต, 2544, ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์, 2538) ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปออกมาเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ใน 3 ประเด็น ได้แก่

1. ประโยชน์ของการอ่านหนังสือต่อเด็ก
2. สิ่งที่มีอิทธิพลให้ความสนใจและความสามารถในการอ่านของเด็กต่างกัน
3. วิธีสร้างนิสัยรักการอ่าน

ประโยชน์ของการอ่านหนังสือต่อเด็ก

1. ช่วยให้เด็กสามารถเพิ่มทักษะในการอ่านได้ดี เด็กที่อ่านหนังสือจะได้มีโอกาสในการอ่านคำซ้ำ ช่วยให้เกิดความแม่นยำในการจำรูปคำได้ดี อันจะเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญต่อการอ่านในชีวิตประจำวันของเด็ก

2. ช่วยสอนเด็กในด้านการประพฤติปฏิบัติ ช่วยให้เด็กเข้าใจพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น เด็กจะได้แนวคิด แนวปฏิบัติโดยไม่รู้ตัวจากการอ่านหนังสือ

3. ช่วยสร้างเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก ยิ่งอ่านมากก็ยิ่งสามารถเข้าใจความคิดเห็น จินตนาการต่าง ๆ ได้ดีขึ้น โดยในเชิงเทคโนโลยีทางการศึกษานั้น ถือว่าหนังสือเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภทวัสดุ (Software) ประเภทหนึ่ง ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยอุปกรณ์อื่น ๆ ช่วย แม้หนังสือจะประกอบไปด้วยทัศนสัญลักษณ์และวจนสัญลักษณ์ อันมีลักษณะประสบการณ์ขั้นที่เป็นนามธรรมที่สุด แต่การเรียนรู้จากหนังสือหรือการเรียนรู้โดยผ่านประสาทตาได้รับความนิยมนักทั้งในอดีตและปัจจุบัน เนื่องด้วยการเรียนรู้ผ่านประสาทตาของมนุษย์นั้นเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงถึง 75% อีกทั้งหนังสือนั้นเหมาะสำหรับการผลิตเป็นจำนวนมาก สะดวกในการแก้ไข ปรับปรุงเนื้อหาใหม่ เหมาะสำหรับการอ้างอิงหรือการทบทวน เด็กสามารถอ่านหนังสือได้ทุกสถานการณ์ อีกทั้งเด็กสามารถอ่านหนังสือได้ตามอัตราความสามารถของตนเอง

4. ช่วยให้ความเพลิดเพลิน ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ให้กับเด็ก บันได พงษ์ชนะวัน (2533) กล่าวว่า “เด็กที่มีนิสัยรักการอ่าน สามารถใช้หนังสือเด็กเป็นเพื่อนของเขาได้ตลอดเวลา และเป็นเพื่อนที่ดีอีกด้วย...”

5. สนองความต้องการของความอยากรู้อยากเห็นและความสนใจของเด็ก

6. การอ่านหนังสือช่วยส่งเสริมจินตนาการให้กับเด็ก

ดังที่วรรณกรรมข้างต้นนี้กล่าวถึง แสดงให้เราเห็นว่าการอ่านมีประโยชน์อย่างมากต่อผู้อ่าน และมีใช้เฉพาะผู้อ่านวัยเด็กเท่านั้นที่จะได้รับประโยชน์จากการอ่าน ผู้อ่านวัยอื่น ๆ ก็จะได้รับประโยชน์มหาศาลจากการอ่านเช่นเดียวกัน แต่กระนั้น ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการอ่านนั้นไม่ใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝน ต้องอ่านมาก ๆ จนกระทั่งเกิดนิสัยรักการอ่าน และยังมีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อความสนใจและความสามารถในการอ่านอีกด้วย จึงจำเป็นต้องศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยยกมาอ้างอิงในลำดับต่อไป

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความสนใจและความสามารถในการอ่านของเด็กต่างกัน

1. ความแตกต่างด้านสติปัญญา ตามปกติเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง มักจะชอบอ่านหนังสือมากกว่าเด็กที่มีสติปัญญาต่ำ อ่านหนังสือได้เร็วกว่า รวมไปถึงจนถึงมีความสามารถในการเลือกหนังสืออ่านที่น่าสนใจกว่าเด็กในวัยเดียวกัน

2. วัย เด็กที่มีวัยต่างกันแม้ปีเดียวกันก็จะมี ความสนใจและสามารถในการอ่านที่แตกต่างกัน เด็กที่มีอายุมากกว่าจะอ่านหนังสือได้เร็วกว่าเด็กที่อายุน้อยกว่า

3. เพศ เมื่อเด็กโตขึ้นจะมีความแตกต่างในความสนใจแตกต่างกันตามเพศ เด็กหญิงจะชอบเรื่องราวของหนังสือที่เกี่ยวข้องกับความงาม การแต่งกาย ส่วนเด็กชายจะชอบหนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวทางวิทยาศาสตร์และการผจญภัยต่าง ๆ

4. ความถนัดตามธรรมชาติ เช่น เด็กที่เก่งคณิตศาสตร์จะอ่านเรื่องคณิตศาสตร์เก่งภาษา การแต่งกลอน จะชอบอ่านโคลงกลอน เด็กที่เก่งคอมพิวเตอร์จะอ่านหนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

5. สิ่งแวดล้อม ได้แก่

5.1 สิ่งแวดล้อมทางบ้าน ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 ก. หน้า 51) กล่าวว่า “ถ้าพ่อ แม่ ผู้ปกครองสนับสนุนการอ่านหนังสือดี ๆ และซื้อหนังสือให้เด็กบ่อย ๆ พ่อ แม่ มีการศึกษาดีและชอบอ่านหนังสือ มีชั้นหนังสือให้เด็กเป็นส่วนตัว บอกรับหรือซื้อวารสารสำหรับเด็กโดยเฉพาะ เด็กจะชอบอ่านมากกว่าเด็กที่พ่อแม่ไม่เอาใจใส่ในการส่งเสริมการอ่าน..”

เนื่องด้วยบ้านหรือสถาบันครอบครัวนั้น เป็นสถาบันเบื้องต้นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในด้านการเลี้ยงดู การอบรม การให้การศึกษา ตลอดจนการปลูกฝังคุณสมบัตินิสัยต่าง ๆ ด้วยเหตุผลที่ว่ามนุษย์นั้นมีความใกล้ชิดกับสถาบันครอบครัวเป็นเบื้องต้น โอกาสในการที่เด็กจะได้รับการฝึกฝนอบรมจากบ้านหรือสถาบันครอบครัวจึงมีมากกว่าแหล่งอื่น ๆ และบุคลากรที่จะทำหน้าที่อันสำคัญนี้ ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครองนั่นเอง

สิ่งแวดล้อมทางบ้าน เป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ การจัดสิ่งแวดล้อมทางบ้านจึงมีความสำคัญยิ่งในการสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางวิชาการ ครอบครัวที่มีหนังสือมาก พ่อแม่เป็นนักอ่าน ลูกย่อมจะได้ฟังเรื่องที่พ่อแม่คุยกัน การได้อ่านมาก ได้ฟังมาก ย่อมทำให้เด็กเกิดการพัฒนาก้าวหน้าทางสติปัญญา

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองก็ควรตระหนักว่าหนังสือของผู้ใหญ่กับหนังสือของเด็กนั้นก็ยังมีลักษณะที่ต่างกัน ดังนั้น ผู้ปกครองควรเลือกหนังสือที่เหมาะสมและตรงกับ ความพึงพอใจของเด็ก เพราะผู้ปกครองที่พยายามบังคับให้เด็กอ่านหนังสือที่มีความยากไม่ตรงกับ ความสนใจและความต้องการของเด็กนั้น จะก่อให้เกิดผลเสียในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้าน ความสิ้นเปลืองเวลา สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และที่สำคัญก็คือผลเสียต่อสุขภาพจิตของเด็ก เพราะ เมื่อเด็กถูกบังคับแล้ว ผลที่ตามมาก็คือเด็กจะเกิดความคับข้องใจ (Frustration) จนเป็นบ่อเกิดแห่งพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของเด็กในทางจิตวิทยา

เด็กที่อยากอ่านหนังสือแต่ไม่ได้อ่าน อาจจะกลายเป็นคนที่มีความขัดแย้งทางอารมณ์ อันเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่บรรลุผลสำเร็จตามความต้องการ โดยแสดงอาการดังต่อไปนี้ คือ เด็กจะมีความเครียดทางประสาท แสดงออกโดยการขมวดคิ้ว นิ่งหน้า

พูดติดอ่าง กัดเล็บ ดูนิ้วมือ นอนไม่หลับ แสดงออกในลักษณะการป้องกันตัว เช่น พุดเสียงดัง ผิดปกติ แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน แสดงออกในลักษณะการหลบหนี เช่น การไม่ให้ความร่วมมือกับสังคม การขวยเขินและประหม่า แสดงอาการหดหู่อยู่เสมอ มีลักษณะเป็นคนเจ้าทุกข์ เหน็ดเหนื่อยง่าย หรือแสดงอาการเกียจคร้าน ไม่เอาใจใส่ในบทเรียน ขาดสมาธิในการเรียน เป็นต้น (ประเทิน มหาจันทร์, 2530 อ้างถึงใน ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์, 2536)

ประเทิน มหาจันทร์ (2523, หน้า 23) กล่าวว่า “เพื่อให้เด็กได้อ่านหนังสือที่เหมาะสมกับวัย เหมาะสมกับรสนิยม พ่อแม่ควรซื้อหนังสือที่เหมาะสมให้แก่เด็กเป็นกรรมสิทธิ์ จัดที่เก็บที่วางให้เหมาะสม โดยไม่ต้องเสียค่ายาสดางค์ เพราะการทำให้เด็กรักหนังสือ รักการอ่าน มีค่าเกินราคาหนังสือเป็นอันมาก...”

แต่ทั้งนี้ ผู้ปกครองไม่ควรมุ่งแต่การอ่านของเด็กเพียงอย่างเดียว เพราะเมื่อเด็กประสบความล้มเหลวจากการอ่านแล้วเด็กอาจจะเกิดความเบื่อหน่ายต่อการอ่านได้ ควรหากิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็กชอบและก่อประโยชน์ทางการอ่านของเด็กมาให้เด็กทำ จาการรณกรรมที่เกี่ยวข้องหลายฉบับแสดงให้เห็นว่า การอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และการเรียนอ่านนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากสำหรับเด็ก ดังนั้นหากเด็กไม่มีความสนใจและความต้องการที่จะเรียนอ่านจริง ๆ การเรียนอ่านและการอ่านก็จะไม่ประสบความสำเร็จ พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องพยายามทำความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กแต่ละคนเพื่อให้ทราบถึงความต้องการและความสนใจของพวกเขา ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ พูดคุย การสังเกต และเมื่อทราบถึงความต้องการและความสนใจของเด็กแล้ว พ่อแม่ ผู้ปกครองก็ควรจัดกิจกรรมสร้างนิสัยรักการอ่าน และปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการอ่านให้แก่เด็ก

5.2 สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน ถ้าโรงเรียน ครู บรรณารักษ์ ส่งเสริมการอ่าน มีหนังสือดี ๆ จำนวนมากในห้องสมุด เด็กก็จะได้อ่านหนังสือดี ๆ และอ่านเก่ง

โรงเรียนนั้นถือเป็นสถาบันที่สำคัญรองลงมาจากครอบครัวที่ต้องให้ความรัก และความอบอุ่นเหมือนบ้านเพื่อเสริมสร้างความสนใจในการอ่าน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านตลอดจนพัฒนาความสามารถทางการอ่านให้แก่เด็ก

5.3 เพื่อน ถ้าเพื่อนของเด็กชักชวนให้เด็กอ่านหนังสือ เด็กก็จะได้รับการพัฒนาการอ่านไปด้วย ค่านิยมของเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อเด็กเป็นอย่างมาก

5.4 ชุมชน ถ้าผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนที่เด็กอยู่มีการศึกษาดี ฐานะทางเศรษฐกิจดี ใกล้เคียงกัน ในชุมชนมีห้องสมุดประชาชนที่มีหนังสือตลอดจนวัสดุการอ่านต่าง ๆ บริการอย่างน่าสนใจ และมีความเพียงพอทั่วถึง เด็กก็จะมึนนิสัยรักการอ่านได้

จากวรรณกรรมข้างต้นในเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลให้ความสนใจและความสามารถในการอ่านของเด็กต่างกัน ผู้วิจัยพบว่า นักวิชาการทุก ๆ ท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า สิ่งแวดล้อมทางบ้าน ถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมากต่อความสนใจและความสามารถในการอ่านของเด็ก และนอกจากนั้นสิ่งแวดล้อมทางบ้านยังถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมากต่อการสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับเด็กอีกด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งประเด็นที่จะศึกษาไปที่การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก โดยพ่อ แม่ และผู้ปกครอง

วิธีสร้างนิสัยรักการอ่าน

การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านหนังสือให้แก่เด็ก เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เริ่มตั้งแต่ พ่อ แม่ บุคคลในครอบครัว ครู บุคลากรในโรงเรียนและสังคมทุกหน่วยงานล้วนมีความเกี่ยวข้องโดยตรงที่จะช่วยสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็กได้ และเมื่อเด็กมีนิสัยรักการอ่านแล้ว ผลดีก็จะเกิดแก่บุคคลและสังคมด้วยเช่นเดียวกัน

และเมื่อได้ตระหนักแล้วว่าสิ่งแวดล้อมทางบ้านถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมากต่อการสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิธีสร้างนิสัยรักการอ่าน ในแง่ของพ่อแม่ ผู้ปกครองด้วยการสร้างสิ่งแวดล้อมทางบ้าน ให้เป็นสถานที่ ที่ก่อการณ์นิสัยรักการอ่านของเด็กจากวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542 ก; ประเทิน มหาจันทร์, 2523; มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์, 2537; สุนทรี คุณจักร์, ม.ป.ป.) และได้สรุปวิธีสร้างนิสัยรักการอ่านออกเป็น 12 วิธี ได้แก่

1. ซื้อหนังสือที่เหมาะสมกับเด็กเป็นของขวัญและรางวัลให้ลูกในโอกาสพิเศษ เช่น วันเกิด วันปีใหม่ รวมไปถึงจนถึงซื้อหนังสือให้ลูกเป็นของขวัญในการทำความดีต่าง ๆ
2. ควรเลือกหนังสือที่เด็กสนใจ มากกว่าเลือกหนังสือตามที่คิดว่าเหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะกับเด็กที่มีพื้นฐานเป็นคนไม่ชอบอ่าน เมื่อเด็กได้อ่านในสิ่งที่เขาชอบ ย่อมทำให้เขาเห็นว่า การอ่านเป็นการทำเพื่อความพอใจสุขใจของเขาเอง โดยมิได้ถูกบังคับเด็กจะรู้สึกเต็มใจที่จะอ่าน
3. บอกับวารสารสำหรับเด็กให้กับเด็กโดยเฉพาะ เด็กจะได้ความภาคภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของทำให้รักการอ่านโดยไม่รู้ตัว ซึ่งสร้างความประทับใจจากวารสารที่พ่อแม่ ผู้ปกครองรับเป็นสมาชิกให้
4. พ่อแม่ควรพาลูกไปร้านจำหน่ายหนังสือ ช่วยลูกเลือกหนังสือที่ลูกชอบ ควรพาลูกไปชมงานแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับหนังสือ เช่นงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ และควรพาลูกไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุดบ้าง
5. พ่อแม่ ผู้ปกครองควรสอนอ่าน สอนการสะกดคำ สอนทำการบ้าน และสอนร้องเพลงให้แก่ลูก

6. ชักชวนลูกเล่นเกมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหนังสือ หรือคิดเกมขึ้นเองจากเรื่องราวในหนังสือ วารสาร หรือหนังสือพิมพ์ ซึ่งจะช่วยฝึกไหวพริบให้กับเด็ก ก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเกิดเป็นการรักการอ่านโดยไม่รู้ตัว

7. จัดชั้นหนังสือและโต๊ะเขียนหนังสือ หรือมุมวิชาการให้แก่ลูก

8. หลีกเลี่ยงการตามใจลูกด้วยการซื้อทุกอย่างที่ลูกต้องการ โดยกำหนดเป็นข้อแลกเปลี่ยนให้ลูกได้อ่านหนังสือ คั่นคว้า เล่าเรื่อง ร้องเพลง หรือตอบคำถามที่ต้องอ่านจากหนังสือ เมื่อลูกได้ทำตามข้อแลกเปลี่ยนแล้ว พ่อแม่จึงให้สิ่งที่เด็กต้องการ

9. อ่านหนังสือให้ลูกฟัง แนะนำให้ลูกรู้จักส่วนต่าง ๆ ของหนังสือ เช่น หน้าปก หน้าปกใน คำนำ สารบัญ หน้าอภิธานศัพท์ และหน้าดัชนี หัดให้ลูกรู้จักใช้ประโยชน์จากส่วนต่าง ๆ ของหนังสือ เป็นแบบอย่างในการถนอมหนังสือ และใช้หนังสืออย่างถูกต้องให้แก่ลูก และเมื่ออ่านหนังสือให้ลูกฟังแล้ว ควรสนทนากับลูกเกี่ยวกับเรื่องราวและตัวละครในหนังสือที่อ่าน และควรวางหนังสือไว้ใกล้ ๆ ลูกเพื่อให้ลูกได้สัมผัส หรือหยิบหนังสือเล่มนั้นมาอ่านต่อ

10. ให้ลูกอ่านหนังสือให้ฟัง เพื่อเป็นการตรวจสอบการอ่านของลูก ทำให้ลูกได้รับความรู้จากการอ่านนั้นและพ่อแม่จะมีโอกาสได้สอดแทรกความคิดเห็น แนะนำศีลธรรม จรรยา ตลอดจนข้อคิดต่าง ๆ ไปด้วย

11. กำหนดเวลาสำหรับกิจกรรมบันเทิงอื่น ๆ ให้แก่ลูก เช่น กำหนดเวลาดูโทรทัศน์ การเล่นเกม การดูการ์ตูน และไม่ควรปล่อยให้ลูกดูรายการโทรทัศน์หรือเล่นเกมตามลำพัง พ่อแม่ผู้ปกครองควรดูกับเด็กด้วยเพื่อเป็นการตรวจสอบรายการ และให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่ลูก

12. หัดให้ลูกรู้จักใช้หนังสืออ้างอิงง่าย ๆ ที่ควรซื้อไว้ประจำบ้าน เช่น พจนานุกรม สารานุกรมสำหรับเด็กทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

วรรณกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการเลือกหา เลือกซื้อหนังสือที่ตรงกับความสนใจของเด็ก แทนที่จะเลือกหนังสือตามที่คุณปกครองคิดว่าเหมาะสมเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะกับเด็กที่มีพื้นฐานเป็นคนไม่ชอบอ่าน ผู้วิจัยจึงหาแนวทางในการให้ผู้ปกครองได้ใช้เลือกหนังสือที่เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก โดยวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไปนั้นเป็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหนังสือ ในเรื่องความหมาย ประเภทของหนังสือเด็ก โครงเรื่องของหนังสือเด็ก ภาษาที่ใช้ในหนังสือเด็ก ภาพประกอบหนังสือเด็ก ลักษณะรูปแบบของหนังสือ หลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกหนังสือสำหรับเด็ก และคู่มือเลือกหนังสือในปัจจุบัน

เอกสารเกี่ยวกับหนังสือ

ความหมายของหนังสือ

หนังสือเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ หนังสือให้ประโยชน์แก่ชีวิตหลาย ๆ ประการ ทั้งในการใช้หนังสือเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายให้เข้าใจกันและกันได้

ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ใช้ในการถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิด ใช้เป็นเครื่องมือให้ความเพลิดเพลิน และเป็นเครื่องมือที่ทำให้ก่อเกิดความคิดสร้างสรรค์ อาจกล่าวได้ว่า หนังสือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เกิดความเจริญทางอารยธรรม และวัฒนธรรมแก่มนุษย์

หนังสือ คือแหล่งที่รวมสติปัญญา ประสบการณ์ ความรู้และความคิดที่ผู้เขียนกลั่นกรองจากสมองเพื่อถ่ายทอดสื่อสารสู่ผู้อ่าน ซึ่งมีหลายความคิด หลายอารมณ์ และมีประสบการณ์ที่ต่างกัน... (สมบัติ จำปาเงิน และสำเนียง มณีกาญจน์, 2539)

ความหมายของหนังสือโดยสรุปจากวรรณกรรมข้างต้น และวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542 ก, คลยา วงศ์นะชัย, 2542) กล่าวว่าหนังสือ (Book) หรือหนังสือเล่ม หมายถึง วัสดุสารนิเทศที่บรรจุสารในรูปสัญลักษณ์ ตัวอักษรไว้ แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มอย่างมั่นคง มีทั้งหนังสือปกแข็งและหนังสือปกอ่อน อันมีเนื้อหาสมบูรณ์ในเล่มเดียว หรือในชุดเดียว

ประเภทของหนังสือเด็ก

ประเภทของหนังสือนั้นสามารถจำแนกได้หลายลักษณะ (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542 ข, คลยา วงศ์นะชัย, 2542 อ้างถึงใน บังอร พรรณสุขศรี, 2535, วินัย รอดจ่าย, 2540, สมบัติ จำปาเงิน และสำเนียง มณีกาญจน์, 2539, สมพร จารุณี, 2538, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527 อ้างถึงใน บังอร พรรณสุขศรี, 2535) ทั้งนี้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งประเด็นไปที่หนังสือสำหรับผู้อ่านในวัยเด็ก โดยได้ศึกษาประเภทของหนังสือตามลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

1. จำแนกอย่างกว้าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของหนังสือ เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 หนังสือสารคดี (Non-Fiction Book) คือ หนังสือที่ให้ความรู้ต่าง ๆ ที่ช่วยในการศึกษาค้นคว้า และการวิจัย อันมักมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิชาการในสาขาต่าง ๆ เรื่องเกี่ยวกับบุคคล สถานที่และเหตุการณ์ที่มีจริง เกิดขึ้นจริง ซึ่งเนื้อหาความรู้ในหนังสือสารคดีนั้นมีความถูกต้อง ตรงไปตรงมาเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและได้รับรู้ตามความจริง หนังสือสารคดีนั้นอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่

1.1.1 หนังสือให้ความรู้ เป็นหนังสือที่ทำให้ผู้อ่านได้รับสาระ ความรู้ ตอบสนองความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นที่มีต่อบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว การอ่านหนังสือประเภทให้ความรู้นั้นส่งเสริมให้ผู้อ่านได้ใช้ความคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ วิเคราะห์ และประเมินค่า รวมทั้งเกิดความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ การใช้ภาษา และการสร้างเจตคติ ตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่องราชบุรีมีโอ่ง เรื่องสัตว์เล็ก ๆ ที่มีพิษ เรื่องกระทิง ฯลฯ

1.1.2 หนังสือชีวประวัติ อาจมีลักษณะที่เป็นบันทึกคลิปปอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลที่กล่าวถึงนั้นก็มีความจริง เรื่องราว สถานที่และเหตุการณ์ก็เป็นเรื่องจริง เช่น หนังสือเรื่อง พระยาพิชัยดาบหัก เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ฯลฯ

1.2 หนังสือบันเทิงคดี (Fiction Book) คือ หนังสือที่ให้ความเพลิดเพลินเป็นสำคัญ อาจมีสาระความรู้อยู่บ้างแต่ไม่ใช่จุดมุ่งหมายสำคัญของหนังสือบันเทิงคดี เนื้อหาในหนังสือ บันเทิงคดีนั้นเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นจากจินตนาการ ซึ่งผู้เขียนสมมุติตัวละคร ฉาก เหตุการณ์และ เรื่องราวขึ้น หนังสือบันเทิงคดีนั้นอาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภทย่อย ได้แก่

1.2.1 วรรณกรรมโบราณ เป็นเรื่องสมมุติ หรือเป็นเรื่องที่เชื่อถือสืบต่อกันมา แล้วมีการแต่งเติมหรือสร้างตัวละครให้เด่นขึ้น สร้างเหตุการณ์ที่สนุกสนานเร้าใจขึ้น เรื่องที่จัดให้อยู่ในประเภทวรรณกรรมโบราณยังแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะย่อยได้แก่

1.2.1.1 นิทานพื้นเมือง ได้แก่ เรื่องที่ผู้แต่งสมมุติเรื่องราวขึ้น หรือเขียนขึ้นจากเรื่องที่เล่าต่อ ๆ กันมา เชื่อกันว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง โดยอาจหลงเหลือร่องรอยเป็น ประจักษ์พยานให้เห็นจนถึงทุกวันนี้ ตัวอย่างของหนังสือประเภทนิทานพื้นเมือง ได้แก่ หนังสือ เรื่องปลาบู่ทอง เรื่องพิรุณทอง ฯลฯ

1.2.1.2 คำนาน เป็นเรื่องราวโบราณที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับบุคคลชนชาติ สถานที่ สัตว์ หรือสิ่งของ โดยมักจะเชื่อกันว่าเป็นจริง นิทานพื้นเมืองและคำนานของไทยมักมี ลักษณะที่กำกวมกัน เรื่องราวและตัวละครที่แต่งขึ้นในคำนานมักไปผูกพันกับสถานที่ที่มีจริง ๆ เช่น หนังสือเรื่อง ไกรทอง เรื่องท้าวผาแดงกับนางไอ่ เรื่องอุสา-บารส จะพบว่ามีส่วนที่ บางแห่งที่เชื่อกันว่าเกี่ยวข้องกับตัวละคร

1.2.1.3 นิทานคติธรรม เป็นเรื่องสั้น ๆ ที่มักจะสอนเกี่ยวกับคติธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้คิดสอนใจ และให้แนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น นิทาน ชาดก เรื่องกาวิ-หลวิไชย เรื่องจันทกุมาร ฯลฯ

1.2.2 นิทานแฟนตาซี หนังสือประเภทนี้ ผู้แต่งจะสร้างตัวละคร สถานที่ เวลา และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะที่เกินความจริง แต่ก็อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อถือ และ คล้อยตามว่าสิ่งที่เป็นไปได้นี่อาจจะเป็นจริงได้ ตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่อง สโนไวท์และคนแคระ ทั้งเจ็ด เรื่องอลิซในดินแดนมหัศจรรย์ เรื่องแฮรี่พ็อตเตอร์ ฯลฯ รวมไปถึงหนังสืออีกประเภท หนึ่งที่อาจจะจัดเข้าเป็นหนังสือนิทานแฟนตาซี ได้แก่ นิทานวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องราวเชิง วิทยาศาสตร์และความคาดหวังต่อสิ่งต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น หนังสือเรื่อง สดาร์วอร์ เรื่องตะลุยจักรวาล ฯลฯ

1.2.3 นิยายสมัยใหม่ หนังสือนิยายสมัยใหม่เป็นนิยายที่อิงความเป็นจริง ตัวละคร สถานที่ ช่วงเวลาและเหตุการณ์ เป็นสิ่งที่เป็นจริงได้ในโลกที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้ นิยายสมัยใหม่ส่วนใหญ่จะมีตัวละครเอกเป็นคน โดยมีเนื้อหาสาระ เหตุการณ์ ความคิด การกระทำ สะท้อนสภาพสังคมนั้น ๆ เช่น หนังสือเรื่องจดหมายลับของพ่อ เรื่องรองเท้าสีแดง ฯลฯ

1.2.4 นิยายอิงประวัติศาสตร์ เป็นนิยายที่ผู้แต่งสมมุติขึ้น แต่อาศัยเหตุการณ์ สถานที่และช่วงเวลาที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ แล้วสร้างโครงเรื่องให้ผู้อ่านรู้สึกว่าได้ย้อนกลับไปในอดีตในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง เช่น หนังสือเรื่องสี่แผ่นดิน เรื่องลูกทาส ฯลฯ

2. จำแนกอย่างกว้าง ๆ แต่เจาะจงลงไปประเด็นของหนังสือสำหรับผู้อ่านวัยเด็ก จำแนกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

2.1 หนังสือสารคดี

2.2 หนังสือบันเทิงคดี

2.3 หนังสือภาพ (Picture Book) เป็นหนังสือที่มีจุดมุ่งหมายที่จะใช้ภาพเป็นสื่อสำคัญยิ่งกว่าตัวหนังสือ เหมาะสำหรับผู้อ่านวัยเด็ก ตั้งแต่วัยก่อนเรียนถึงวัยเรียนระดับประถมศึกษา หนังสือภาพสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ 8 ประเภทได้แก่

2.3.1 หนังสือที่แสดงตัวเลขและจำนวนนับ หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน แสดงตัวเลข 1-10 และจำนวนนับโดยมีภาพประกอบ

2.3.2 หนังสือที่แสดงตัวอักษร เหมาะกับเด็กวัยก่อนเรียน และวัยเริ่มเรียน อาจเป็นหนังสือที่แสดงพยัญชนะ สระและวรรณยุกต์ในภาษาไทย หรือแสดงตัวอักษรในภาษาอังกฤษ รวมไปถึงคำศัพท์ต่างๆ

2.3.3 หนังสือของเล่น เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน นอกจากจะผลิตด้วยกระดาษเหมือนหนังสือโดยทั่วๆ ไปแล้ว หนังสือประเภทนี้ยังอาจจะผลิตขึ้นจากวัสดุต่างๆ เช่น พลาสติก ผ้า หรือกระดาษแข็ง เพื่อให้ผู้อ่านได้ร่วมกิจกรรมกับหนังสือ เช่น ซักหรือดึงแถบกระดาษที่จะทำให้ภาพเคลื่อนไหวได้ ส่งเสริมให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการทางภาษา ความคิด บุคลิกภาพ และสังคมอีกด้วย

2.3.4 หนังสือแสดงความคิดรวบยอด เป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน แสดงความคิดรวบยอดที่มีความเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยนำเสนอเป็นภาพ เส้นและสี ที่ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจ เช่น หนังสือที่แสดงรูปทรงเรขาคณิต ระยะทาง ทิศทาง และสี เป็นต้น

2.3.5 หนังสือที่แสดงเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ เหมาะสำหรับผู้เด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน เป็นหนังสือภาพสวยงามเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ พร้อมกับคำศัพท์หรือคำอธิบายสั้น ๆ

2.3.6 หนังสือแสดงภาพโดยไม่มีตัวหนังสือ หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยเริ่มเรียน ภาพที่น่าเสนอ สะท้อนเป็นเรื่องราวที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการสร้างสรรค์เรื่องราวด้วยตนเองได้

2.3.7 หนังสือภาพประกอบเรื่องอย่างง่าย เหมาะสำหรับเด็กวัยเริ่มเรียน มีภาพเป็นส่วนประกอบสำคัญ และมีโครงเรื่องง่ายๆ ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย

2.3.8 หนังสือภาพประกอบเรื่อง เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอันมีภาพประกอบไปด้วยในทุกๆ หน้า ภาพประกอบและเรื่องที่ปรากฏในหนังสือภาพประกอบเรื่องจะมีความสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน

3. จำแนกตามลักษณะคำประพันธ์ สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1 ประเภทร้อยแก้ว หนังสือประเภทนี้เรียบเรียงขึ้นด้วยความเรียงธรรมดา ไม่มีลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์ ในปัจจุบันเราสามารถพบหนังสือที่เป็นประเภทร้อยแก้วอย่างกว้างขวาง เนื่องจากลักษณะคำประพันธ์แบบร้อยแก้วนั้นสามารถนำไปเขียนเรื่องได้ทุกชนิดและทุกประเภท

3.2 ประเภทร้อยกรอง หนังสือประเภทนี้เรียบเรียงขึ้นด้วยถ้อยคำ ส่วนวนภาษาที่มีระเบียบระเบียบ ตามลักษณะบังคับ หรือฉันทลักษณ์ ของคำประพันธ์ชนิดนั้นๆ มีการกำหนดเสียงสูงต่ำ กำหนดเสียงสั้นเสียงยาว หนักเบา กำหนดสัมผัส และจังหวะไวแน่นอน หนังสือประเภทร้อยกรองสามารถแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย

4. จำแนกตามเรื่องราว โดยจำแนกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

4.1 เรื่องเศรษฐกิจ เป็นหนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การอุปโภค บริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ

4.2 เรื่องการเมือง เป็นหนังสือที่มีเรื่องราวของการเมืองและการปกครอง หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลไกทางการเมือง

4.3 เรื่องสังคม หนังสือเรื่องสังคมมีเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม

4.4 เรื่องวัฒนธรรม มีเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในกลุ่มชนต่าง ๆ ศิลปะดนตรี วรรณกรรม เป็นต้น

4.5 เรื่องวิทยาศาสตร์ เป็นหนังสือที่มีเรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ หรือข้อมูลต่าง ๆ

4.6 เรื่องศาสนาและปรัชญา เป็นหนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ เจตคติ ตลอดจนแนวปฏิบัติตามอุดมการณ์ต่าง ๆ

๑

๘๐๔.๐๖๔๑

ก ๔๗๔ ๑

ณ.๑

180139

5. จำแนกเพื่อความสะดวกในการค้นคว้าและการจัดหมวดหมู่ของหนังสือ สำหรับห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกหนังสือออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

5.1 หนังสืออ้างอิง คือหนังสือที่ใช้สำหรับค้นคว้าหาคำตอบบางเรื่องหรือสิ่งที่ต้องการเฉพาะ เช่น พจนานุกรม สารานุกรม ลักษณะทั่วไปของหนังสืออ้างอิง จะแตกต่างจากหนังสือธรรมดา อาจรวมหลายเล่มเป็นชุด และจะมีรูปเล่มใหญ่ หนา ทั้งยังจัดเรียงลำดับเพื่อความสะดวกแก่ผู้ใช้ เช่น จัดเรียงตามตัวอักษรจาก ก - ฮ เป็นต้น

5.2 หนังสือภาพ คือหนังสือที่มีภาพประกอบ มากกว่าตัวหนังสือ และมีเนื้อหาให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน และบางครั้งให้ข้อคิด แนวคิด และคติสอนใจ เหมาะสำหรับเด็กเล็ก ๆ และนอกจากนี้ยังสามารถให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าอ่านประกอบวิชาต่าง ๆ ที่เรียนในชั้นได้อีกด้วย

5.3 หนังสือสารคดี คือ หนังสือที่มีเนื้อหาให้ความรู้แก่ผู้อ่านมีหลักวิชาการหนังสือเรื่องหนึ่ง ๆ มักมีเนื้อหาอย่างเดียว แต่บางเล่มก็มีสองเนื้อหา หรือเป็นหนังสือรวมบทความสำหรับให้นักเรียนได้ค้นคว้าหรืออ่านประกอบวิชาต่าง ๆ ที่เรียนในชั้นเรียน

5.4 หนังสือสารบันเทิง คือ หนังสือที่มีเนื้อหาให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตตัวละคร ทำให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางครั้งก็ให้ข้อคิด คติสอนใจ เช่น นวนิยาย นิยาย การ์ตูน หรือเรื่องสั้น

5.5 หนังสือแบบเรียน คือ หนังสือเรียนสำหรับวิชาต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในหลักสูตรของแต่ละระดับชั้นเรียน นักเรียนทุกคนต้องมีไว้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

5.5.1 หนังสือแบบเรียนบังคับใช้ ซึ่งนักเรียนใช้เรียนเป็นประจำ

5.5.2 หนังสือแบบเรียนไม่บังคับใช้ ซึ่งนักเรียนใช้เรียนเป็นประจำ หนังสือทั้ง 2 ประเภทนี้ กรมวิชาการเป็นผู้กำหนด

5.6 หนังสืออ่านเพิ่มเติม คือ หนังสือที่นักเรียนอ่านแล้วได้ความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการเสริมเนื้อหาที่มีอยู่ในหนังสือเรียน หนังสือเหล่านี้อาจเขียนตามหลักสูตร หนังสือเล่มใดเล่มหนึ่ง อาจใช้ได้กับหลายชั้นและหลายกลุ่มประสบการณ์

6. จำแนกตามหน้าที่ของหนังสือเป็นหลัก แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

6.1 หนังสือบันเทิงคดี คือหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่เด็ก เขียนได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น

6.1.1 นิทาน

6.1.2 นวนิยาย

6.1.3 เรื่องสั้น

6.1.4 เรื่องแปล

6.1.5 การ์ตูน

6.2 หนังสือสารคดี คือหนังสือที่ให้ความรู้แก่เด็ก แบ่งออกได้ดังนี้

6.2.1 สารคดีทั่วไป

6.2.2 สารคดีชีวประวัติ

6.2.3 สารคดีท่องเที่ยว

6.3 หนังสือร้อยกรอง คือหนังสือประเภทบันเทิงคดีอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน แบ่งได้คือ

6.3.1 ร้อยกรองสำหรับเด็ก

6.3.2 ร้อยกรองสำหรับเด็กวัยรุ่น

7. จำแนกตามรูปแบบการเขียน เป็น 3 ประเภท ได้แก่

7.1 สารคดี ได้แก่ หนังสือที่ให้ความรู้หลายด้านด้วยกันเช่น ด้านปรัชญา วรรณคดี การศึกษา สังคม ฯลฯ

7.2 บันเทิงคดี ได้แก่ หนังสือที่ให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ชวนอ่าน มุ่งความบันเทิงมากกว่าวิชาการ เขียนเป็นร้อยแก้ว โดยมีรูปแบบการเขียนกว้าง ๆ เป็น 3 รูปแบบคือ

7.2.1 นวนิยาย หมายถึง การเขียนร้อยแก้วเพื่อความบันเทิง มิใช่เชิงวิชาการ มีความหมายรวมบันเทิงคดีแบบใหม่ทุกอย่างที่มีแบบแผนตามรูปแบบวรรณกรรมที่กำหนดไว้

7.2.2 เรื่องสั้น มีคุณลักษณะที่มีพฤติการณ์สำคัญในการดำเนินเรื่องเพียงอย่างเดียว ตัวละครมีแต่ที่จำเป็น มีปมและจุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) ก่อให้เกิดอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

7.2.3 นิทานชาวบ้าน เป็นเรื่องนาทานชนิด ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

7.2.3.1 นิทานปรัมปรา เรื่องค่อนข้างยาว ซับซ้อน มักเป็นเรื่องที่สมมุติขึ้นทั้งหมดมักมีตัวเอกที่มีอิทธิฤทธิ์ อำนาจ เช่น โสนน้อยเรือนงาม เจ้าหญิงนิทรา ฯลฯ

7.2.3.2 นิทานท้องถิ่น สั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเหตุการณ์เดียวและมีเรื่องความเชื่อ ขนบประเพณี หรือวิบุรุษประจำชาติ เช่น เรื่อง คาวถูกไก่ นางนาคพระขนิษฐา ห้าวแสนปม พระร่วง ฯลฯ

7.2.3.3 เทพนิยาย คือ นิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวสำคัญ เช่น เรื่อง นางสงกรานต์ เมขลา – งามสุร เป็นต้น

7.2.3.4 นิทานสัตว์พูดได้ มีความคิดหรือการกระทำอย่างมนุษย์ เช่น นิทานอีสป หรือนิทานไม่รู้จักจบ เช่นเรื่องยายกับตา เป็นต้น

7.2.3.5 นิทานตลกขบขัน เป็นเรื่องสั้น ๆ ขวนขัน เหลือเชื่อ เช่น เรื่อง หัวล้านนอกครู ศรีธนญชัย ฯลฯ

7.3 กวีนิพนธ์ คือ คำประพันธ์ โคลงฉันทกาพย์กลอนที่ร้อยกรองตามรูปแบบของฉันทลักษณ์

จากการศึกษาวรรณกรรมข้างต้นและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปการจำแนกประเภทของหนังสือเด็ก โดยยึดความหมายของหนังสือเด็กตามนิยามศัพท์เฉพาะ ที่ว่า หนังสือเด็ก หมายถึง สิ่งพิมพ์ที่เขียนให้เด็กอ่านอย่างเหมาะสมกับวัยและความสนใจของเด็ก เพื่อให้เด็กเรียนรู้และสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยแตกต่างไปจากหนังสือเรียน คือหนังสือเด็กเป็นหนังสือที่มีจุดมุ่งหมายให้ความรู้ หรือความเพลิดเพลินควบคู่กันไป แต่โดยมากเน้นความเพลิดเพลินมากกว่า จำแนกออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่

1. หนังสือภาพ
2. หนังสือนิยาย/ นิทาน
3. หนังสือกวีนิพนธ์
4. หนังสือชีวประวัติ
5. หนังสือความรู้ทั่วไป
6. หนังสือการ์ตูน
7. หนังสือกิจกรรม/ ชุดกิจกรรม

โครงเรื่องของหนังสือเด็ก

โครงเรื่องหมายถึงการสร้างเรื่องราว ๆ เพื่อเป็นแนวให้แต่งเนื้อเรื่องตามเค้าโครงนั้น ในโครงเรื่องมีข้อขัดแย้งหรือปัญหาผูกเป็นปมให้ผู้อ่านลงมือไขว่คว้าว่าเรื่องจะเป็นอย่างไร จะเกิดอะไรขึ้น มีการดำเนินเรื่อง เพื่อชวนให้ผู้อ่านสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงจุดสุดยอดของเรื่องนั้น เรื่องก็จะคลี่คลายและอาจจบลงอย่างที่ไม่ถึงก็ได้ ปราณี เชียงทอง (ม.ป.ป. อ้างถึงใน วิริยะ สิริสิงห, 2537) กล่าวไว้ว่า โครงเรื่องที่เด็กชอบอ่านมีด้วยกัน 7 แบบ ได้แก่

1. เรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย
2. เรื่องเกี่ยวกับกีฬา
3. เรื่องเกี่ยวกับอาชีพ
4. เรื่องเกี่ยวกับความรัก
5. เรื่องลึกลับและเรื่องสืบสวน
6. เรื่องเกี่ยวกับชีวิตสัตว์
7. เรื่องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์

ภาษาที่ใช้ในหนังสือเด็ก

ภาษาที่ใช้ในหนังสือเด็ก แตกต่างไปจากภาษาที่ใช้ในหนังสือของผู้ใหญ่ นักวิชาการหลายท่าน (กรมวิชาการ, 2542, จินตนา ไบกาซูยี, 2534 ก ข, ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, 2537, วินัย รอดจำย, 2540, วิริยะ สิริสิงห, 2537) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในหนังสือเด็กไว้หลายประการ ได้แก่

ภาษาที่ใช้ในหนังสือเด็กต้องเหมาะกับวัยและศักยภาพของเด็ก กล่าวคือ เด็กในวัยก่อนเข้าเรียนและวัยอนุบาล ภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย มักเป็นคำโดดหรือคำประสมที่เด็กรู้จักและคุ้น รูปของถ้อยคำภาษาควรสั้น กระชับ และเว้นระยะห่างตัวอักษรตัวโต และมีรูปภาพมากกว่าถ้อยคำ ส่วนการใช้ภาษาในหนังสือของเด็กที่โตขึ้น คำและประโยคที่ใช้ก็มีความยาวมากขึ้น ตัวหนังสือเริ่มเล็กลงกว่าเดิม และเมื่อเด็กถึงอีกระดับวัยหนึ่ง ตัวหนังสือที่ใช้ก็เริ่มเล็กลง ถ้อยคำและประโยคก็ยาวขึ้น ตลอดจนมีเนื้อเรื่องมากขึ้น และถ้าเป็นเด็กที่อยู่ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย การใช้ถ้อยคำภาษาและรูปประโยคตลอดจนเนื้อเรื่องมีความซับซ้อนขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กอ่านหนังสือคล่อง และเข้าใจความหมายของถ้อยคำและข้อความได้ดี ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (2537) กล่าวเกี่ยวกับการเขียนวรรณกรรมเด็กว่า ผู้เขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กจำเป็นต้องรู้จักใช้ภาษาให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพของเด็ก เด็กในแต่ละวัยย่อมเข้าใจวงศัพท์มากน้อยแตกต่างกัน เด็กเล็กต้องการภาษาที่ง่าย อ่านแล้วเข้าใจทันที แต่เด็กที่โตขึ้นวงศัพท์ก็กว้างขึ้น ภาษาก็ยากขึ้นตามลำดับ นอกจากการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับวัยของเด็กแล้ว ภาษาที่ใช้ในหนังสือเด็กนั้นยังขึ้นอยู่กับประเภทของหนังสืออีกด้วย กล่าวคือ ในหนังสือประเภทบันเทิงคดี ได้แก่ หนังสือภาพ หนังสือนิยาย หนังสือการ์ตูน รูปแบบของภาษาจะมีอิสรภาพและการสร้างสรรค์ แต่ทั้งนี้ภาษาที่นำมาใช้ต้องมีความสมจริง และมีเหตุผล มีการเปรียบเทียบสำนวนโวหาร มีบทสนทนา ซึ่งจะช่วยให้รู้จักบุคลิก ลักษณะนิสัยของตัวละครแต่ละตัวมากขึ้น ตลอดจนมีบทบรรยายที่เข้าใจง่าย เห็นภาพชัดเจน ส่วนในหนังสือประเภทสารคดี ได้แก่ หนังสือชีวประวัติ หนังสือความรู้ทั่วไป ภาษาที่ใช้นั้นต้องเป็นภาษาเฉพาะ มีรูปแบบและลีลาในตัวเอง ไม่สามารถใช้ได้อย่างอิสระเหมือนหนังสือประเภทบันเทิงคดีได้ บทบรรยายในหนังสือสารคดีต้องสามารถถ่ายทอดให้เห็นภาพที่ชัดเจนและถูกต้อง สำนวนโวหารเรียบง่าย ไม่มีบทสนทนา มีคำบรรยายภาพและเหตุการณ์อย่างละเอียด บอกเล่าเนื้อหา สารและใจความด้วยความรวดเร็วไม่เยิ่นเย้อ และมีบทสรุปที่ชัดเจน ส่วนในหนังสือประเภทกวีนิพนธ์ ต้องมีฉันทลักษณ์ที่ถูกต้อง ไม่ซับซ้อนจนยากแก่การทำความเข้าใจและสามารถรับความไพเราะ คำที่ใช้ต้องเป็นคำง่าย ๆ มีความหมายในตัวเองไม่ต้องแปลออกเป็นภาษาไทยอีกครั้งหนึ่ง

ภาษาที่ใช้ในหนังสือเป็นเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องพิจารณาในการเลือกหนังสือเด็ก เพราะหากเลือกหนังสือที่ใช้คำยาก ให้กับเด็กแล้ว เมื่อเด็กอ่านไม่ออก ไม่เข้าใจเรื่อง ก็จะหยุดชะงักการอ่านหนังสือ หรือเกิดความเบื่อหน่ายไม่ยอมอ่านหนังสือต่อไป และเมื่อเด็กไม่อ่านหนังสือที่ผู้ใหญ่ซื้อให้ การลงทุนอันมุ่งหวังจะให้เด็กรักการอ่านหนังสือก็จะไม่ประสบผลสำเร็จแต่อย่างใด

ภาพประกอบหนังสือเด็ก

ภาพประกอบถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในหนังสือเด็ก เพราะภาพประกอบช่วยสร้างความคิด อธิบายเรื่องราวและช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามเรื่องได้ดี ซึ่งในบางครั้งเด็กไม่สามารถอ่านหนังสือให้เข้าใจเรื่องได้โดยตลอด แต่ถ้าหนังสือมีภาพประกอบก็จะช่วยให้เขาสามารถเข้าใจเรื่องได้ดียิ่งขึ้น

วินัย รอดจำย (2540) กล่าวถึงเรื่องของการใช้ภาพประกอบในหนังสือเด็ก โดยแยกตามประเภทของหนังสืออย่างกว้าง ๆ ว่า ภาพประกอบในหนังสือประเภทบันเทิงคดี เป็นส่วนสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องเลยทีเดียว ภาพประกอบที่ดีสามารถช่วยให้เป้าหมายของเรื่องดำเนินไปได้ดีกว่าตัวเรื่อง ภาพประกอบเรื่องนั้นไม่ใช่ภาพที่เขียนขึ้นมาจากเรื่อง แต่เป็นภาพที่เขียนขึ้นมาขยายเรื่องราวให้เข้าใจง่ายขึ้น งดงามมากขึ้น เพราะฉะนั้น การทำภาพประกอบเรื่องหนังสือเด็กประเภทบันเทิงคดีจึงมีความหมายมากหรือมากกว่าเรื่องที่เขียนขึ้นด้วยซ้ำ โดยลักษณะของภาพประกอบเรื่องประเภทบันเทิงคดีที่ดี ได้แก่ ภาพที่สามารถสรุปประเด็นของเรื่องได้ชัดเจนว่าเรื่องในแต่ละหน้าแต่ละตอนต้องการบอกเล่าอะไร ภาพตัวละครต้องแสดงบุคลิกตรงตามที่เนื้อเรื่องบอกไว้ พฤติกรรมของตัวละครต้องไม่ขัดแย้งกับเนื้อเรื่อง มีสีสันสดใส สวยงาม น่าดู น่าสนใจ ตลอดจนภาพต้องมีรูปแบบเหมาะสมกับเรื่องที่เขียนขึ้น เช่น เรื่องเป็นแนวทางจำลองชีวิตจริง ภาพก็ควรแสดงออกมาในแบบเหมือนจริง เรื่องเป็นกึ่งจินตนาการ ภาพก็ควรแสดงออกมาในแบบการ์ตูนหรือภาพฝัน ภาพประกอบเรื่องของหนังสือเด็กประเภทสารคดี ช่วยทำให้เด็กเข้าใจเรื่องได้ถูกต้องรวดเร็ว เปรียบเสมือนหลักฐานอ้างอิงที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง เพิ่มความรู้สึกสมจริงสมจังให้กับเรื่องได้อย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะภาพถ่ายถือเป็นภาพที่เหมาะสมในการใช้ประกอบหนังสือเด็กประเภทสารคดี ซึ่งลักษณะของภาพประกอบเรื่องประเภทสารคดีที่ดี ได้แก่ ภาพถ่ายเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ต้องการบอกเล่าในเรื่อง เป็นภาพถ่ายหรือภาพคัดลอกเรื่องราวหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กล่าวถึง เป็นภาพถ่ายของแหล่งข้อมูลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ มีคำบรรยายใต้ภาพชัดเจนและถ้าเป็นภาพเขียนต้องเป็นภาพที่เขียนขึ้นโดยได้ศึกษาข้อมูลมาเป็นอย่างดี สามารถสอบถามความถูกต้องของภาพได้ทุกภาพ มีขนาดใหญ่ ชัดเจน น่าสนใจและเพิ่มความรู้ให้เด็กในการอ่านหนังสือสารคดีมากขึ้น

วิริยะ สิริสิงห (2537) นำเสนอเกี่ยวกับภาพประกอบหนังสือเด็กไว้ว่า ภาพประกอบเป็นสิ่งที่จะต้องมียกในหนังสือสำหรับเด็ก เด็กจะชอบหรือไม่ชอบเรื่องนั้นเรื่องนี้ก็เนื่องมาจากภาพประกอบเป็นปัจจัยสำคัญอันดับหนึ่ง เด็กจะชอบภาพสีมากกว่าภาพขาว-ดำ ชอบภาพสวยงามที่ดูเหมือนมีชีวิตชีวาจริงๆ แต่ไม่ใช่ภาพสมจริง ภาพประกอบในเรื่องไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ต้องให้ปฏิบัติหรือทำอะไร ได้เหมือนอย่างเด็กคนหนึ่ง เช่น กระต่ายนั่งกางเกง แมวพุดคุยได้ ซึ่งภาพเหล่านี้ผู้ใหญ่เห็นแล้วอาจจะนึกว่าผิดธรรมชาติ เป็นเรื่องไร้สาระ แต่ในความรู้สึกของเด็กสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องสามัญ นอกจากนี้เด็กยังชอบภาพที่ดูง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ชอบภาพลูกสัตว์เกือบทุกชนิด ยกเว้นสัตว์เลื้อยคลานจำพวกหนอน งู ไล่เดือน วิริยะ สิริสิงห ยังกล่าวได้ว่ามีการสำรวจว่าเด็กต่าง ๆ ทั่วโลกชอบภาพแบบไหนผลจากการสำรวจสรุปได้ว่า เด็กทั้งหลายชอบภาพลูกสัตว์ เด็กยุโรปชอบให้ตัวเอกในนิทานเป็นลูกม้า เด็กญี่ปุ่นชอบลูกแมว ส่วนเด็กไทยชอบให้ตัวเอกเป็นลูกหมี สำหรับเรื่องของลักษณะภาพที่เด็กชอบนั้นยังมีรายละเอียดอีกมากมาย เช่น เด็กชอบภาพที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน อายุมากขึ้นจึงจะชอบภาพที่ซับซ้อนขึ้น เด็กชอบภาพที่แสดงการกระทำและการผจญภัย เด็กชอบภาพสีมากกว่าภาพขาว-ดำ เด็กชอบเรื่องที่มีภาพประกอบมาก มากกว่าเรื่องที่มีภาพประกอบน้อย ภาพใหญ่เด็กจะชอบมากกว่าภาพเล็ก ชอบภาพตรงกับข้อความมากกว่าภาพที่ไม่ตรงกับข้อความ ภาพการ์ตูนจะเป็นแบบที่ได้รับความนิยมจากเด็ก ๆ มากที่สุด ส่วนระหว่างภาพถ่าย ภาพแรงๆ และภาพลายเส้น

ผู้วิจัยหลายคนพบตรงกันว่า เด็กชอบภาพถ่ายเป็นอันดับแรก อันดับต่อมาคือภาพแรงๆ และภาพลายเส้นตามลำดับ และสำหรับเรื่องสีของภาพนั้น ผลการวิจัยส่วนมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขอมรับความสำคัญที่ว่ามียุทธพิผลต่อความชอบและความสนใจของเด็ก หนังสือสำหรับเด็กที่ไม่ออกแบบภาพให้มีสีด้วย จะไม่ได้รับความนิยมอ่านจากเด็ก

กรมวิชาการ (2542) ได้ให้ความคิดเห็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับเรื่องภาพประกอบในหนังสือเด็กว่า หนังสือสำหรับเด็กมีรูปภาพเป็นส่วนประกอบสำคัญ โดยเฉพาะเด็กวัยก่อนเรียน (อายุ 2-5 ขวบ) ควรเป็นหนังสือภาพที่มีตัวหนังสือประกอบเล็กน้อย เด็กวัยเรียนในระดับประถมศึกษา (อายุ 6-11 ขวบ) ควรเป็นหนังสือภาพประกอบเรื่องราวในอัตราส่วนที่เหมาะสม และเด็กก่อนวัยรุ่น (อายุ 12-14 ขวบ) ควรเป็นหนังสือที่มีรูปภาพประกอบบ้าง แต่ไม่จำเป็นต้องมีภาพทุกหน้า แต่อย่างไรก็ตาม หนังสือภาพสำหรับเด็กเล็ก รวมทั้งการ์ตูนจะเน้นภาพมากกว่าเนื้อเรื่องที่เขียนเป็นตัวอักษร ในเรื่องสีของภาพก็เป็นเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญ ความแตกต่างระหว่างความชอบภาพสีกับภาพขาวดำ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง โดยเฉพาะวัยของเด็ก เด็กเล็ก ๆ ชอบสีสดใสมากกว่าภาพขาว-ดำ แต่เด็กก่อนวัยรุ่นและวัยรุ่นชอบทั้งสองอย่าง ขึ้นอยู่กับประเภทของเนื้อหา เรื่อง และลักษณะการใช้หนังสือนั้น ๆ และที่สำคัญ

ในการใช้ภาพประกอบในหนังสือเด็กก็คือ ภาพที่ใช้ประกอบในหนังสือเด็กต้องชัดเจน ไม่มีดมัวเลือน หรือมีรายละเอียดมาก หรือภาพมีลักษณะยุ่งเหยิง หรือมีเนื้อหาในภาพมากเกินไป เด็กจะดูไม่รู้เรื่อง หรือถ้าใช้ลักษณะภาพของผู้ใหญ่ เด็กจะรับไม่ได้

จากวรรณกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นความสำคัญของภาพประกอบในหนังสือเด็กได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเด็กจะชอบหรือไม่ชอบหนังสือเรื่องนั้นเรื่องนี้ก็เนื่องมาจากภาพประกอบเป็นปัจจัยสำคัญอันดับหนึ่ง ดังนั้นหากจะเลือกหนังสือให้เด็กเรื่องของภาพประกอบในหนังสือก็เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาเพื่อให้ตรงกับความต้องการของเด็กที่สุด

ลักษณะรูปเล่มของหนังสือ

จากเกณฑ์ทั่วไปในการพิจารณาหนังสือ (บันทึก พฤษะวัน, 2533, สมพร จารุณฎ, 2538) หนังสือจะมีคุณค่าสำหรับเด็กในด้านลักษณะรูปเล่มนั้น ควรพิจารณาในหลายประเด็นด้วยกัน ได้แก่

1. ขนาด หนังสือสำหรับเด็กมีขนาดต่าง ๆ กันตามประเภทของหนังสือ หนังสือภาพที่ต้องการแสดงเนื้อหา เรื่องราว และความหมายผ่านภาพมักจะมีขนาดใหญ่ ส่วนหนังสือที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระและเรื่องราวโดยอาศัยภาพช่วยประกอบความเข้าใจ อาจมีขนาดเล็ก หนังสือสำหรับเด็กเท่าที่ปรากฏอยู่ปัจจุบัน ทั้งที่มีปกอ่อนและปกแข็ง มีหลายขนาดด้วยกัน ดังต่อไปนี้

- 1.1 หนังสือภาพสำหรับเด็ก มีขนาด 21x28.5, 21x29, 21.5x30 และ 25x25

เซนติเมตร

- 1.2 หนังสือภาพประกอบเรื่องสำหรับเด็กเล็ก มีขนาด 14.5x15, 18x20, 18.5x23, 21x30, 21.5x29 และ 23x22.5 เซนติเมตร

- 1.3 หนังสือภาพประกอบเรื่องสำหรับเด็กโต มีขนาด 14.5x21, 18.5x23, 18.5x26, และ 20x28 เซนติเมตร

- 1.4 หนังสือสารคดี และบันเทิงคดีสำหรับเด็กโต (มีภาพประกอบ) มีขนาด 11.5x17, 12x18 และ 14.5x18 เซนติเมตร

2. สี หนังสือเด็กควรประกอบด้วยสี หลายสี เนื่องจากสีเป็นเครื่องล่อใจให้เด็กจับต้อง แม้เด็กจะยังไม่ได้อ่านก็ต้องการที่จะจับต้อง อันจะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กมีความต้องการอ่านในลำดับต่อไป

3. การเขียนเล่ม เข้าปกหนังสือ ควรมีความมั่นคงแข็งแรง ทนทานต่อการใช้ โดยเด็กอาจรู้จักการเก็บรักษาได้บ้าง หรือไม่บ้างในระยะแรกของการอ่านหนังสือ

4. การจัดหน้าในของหนังสือเด็กต้องมีความชัดเจน มีช่องว่าง สวยงาม รวมไปถึงมีดัชนี และสารบัญครบถ้วน

5. ความผิดพลาดในการพิมพ์หนังสือเด็กต้องไม่ให้มีเลย และลักษณะรูปแบบของตัวอักษรในหนังสือเด็กนั้นจะต้องเรียบอ่านง่าย

นอกจากนั้น การพิจารณาหนังสือจากรูปเล่มยังมักยึดถืออายุของเด็กเป็นสำคัญ (วินัย รอดจ่าย, 2540) เพราะรูปแบบและความยาวของเรื่องสมควรที่จะสอดคล้องกับจิตวิทยาในการรับรู้ของเด็กด้วย หนังสือที่ยาวเกินไปหรือสั้นเกินไปไม่ใช่สิ่งที่เหมาะสมสำหรับเด็กในวัยต่าง ๆ กัน การจำแนกรูปแบบและความยาวของหนังสือแยกเป็น 3 แนวทางใหญ่ ๆ ได้แก่ รูปแบบและความยาวของหนังสือประเภทบันเทิงคดี รูปแบบและความยาวของหนังสือประเภทสารคดี และรูปแบบและความยาวของหนังสือประเภทร้อยกรอง โดยแต่ละแนวทางสามารถแบ่งรูปแบบและความยาวของหนังสือได้ตามเกณฑ์อายุ โดยรูปแบบและความยาวของหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็ก แบ่งเป็น

1. เด็กอายุ 3-5 ขวบ หนังสือบันเทิงคดีประเภทหนังสือภาพนิยมใช้ขนาด 17x18.50 เซนติเมตร จำนวน 12 หน้า พร้อมภาพประกอบ ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง มีภาพชัดเจน มีตัวอักษรน้อย
2. เด็กอายุ 6-8 ขวบ หนังสือบันเทิงคดีประเภทหนังสือภาพนิยมใช้ขนาด 14.50x21 เซนติเมตร หรือที่เรียกว่าขนาด 16 หน้ายก จำนวน 16 หน้า พร้อมภาพประกอบ ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง หรือขนาด 18.50x26 เซนติเมตร หรือที่เรียกว่าขนาด 8 หน้ายก จำนวน 16 หน้า พร้อมภาพประกอบ ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง
3. เด็กอายุ 9-11 ขวบ หนังสือบันเทิงคดีประเภทหนังสือภาพนิยมใช้ขนาด 18.50x26 เซนติเมตร หรือที่เรียกว่าขนาด 8 หน้ายก จำนวน 24 หน้า พร้อมภาพประกอบ ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง
4. หนังสือบันเทิงคดี ประเภทเรื่องสั้น สำหรับเด็ก นิยมทำในขนาดหนังสือ 14.50x21 เซนติเมตร หรือขนาด 17x18.50 เซนติเมตร จำนวน 24 หน้า หรือ 32 หน้า ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง มีภาพประกอบเป็นบางส่วน คำเนินเรื่องต่อเนื่องไปจนจบ ไม่นำภาพประกอบแต่เน้นเนื้อหาเป็นเรื่องเป็นสำคัญ
5. หนังสือบันเทิงคดี ประเภทการ์ตูน สำหรับเด็ก ใช้หนังสือขนาดหนังสือ ขนาด 17x18.50 เซนติเมตร จำนวน 24 หน้า แบ่งภาพเป็นช่อง แต่ละช่องมีคำบรรยายและคำสนทนา ตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง

รูปแบบและความยาวของหนังสือประเภทสารคดีสำหรับเด็ก แบ่งเป็น

1. เด็กอายุ 3-5 ขวบ นิยมใช้หนังสือขนาด 17x18.50 เซนติเมตร จำนวน 12 หน้า ภาพประกอบวาดรูประบายสี เหมือนจริงสวยงาม บอกเล่าเรื่องราวโดยละเอียด เด็กสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวจากภาพได้ มีตัวอักษรเพียงหน้าละ 1 คำ เฉพาะส่วนที่สำคัญที่สุดเท่านั้น ไม่รวมภาพปกหน้าและปกหลัง

2. เด็กอายุ 6-8 ขวบ นิยมใช้หนังสือขนาด 14.50x21 เซนติเมตร จำนวน 16 หน้า ถึง 24 หน้า ภาพประกอบวาดรูประบายสีสวยงาม เน้นความเหมือนจริงตามเรื่องให้มากที่สุด ภาพประกอบยังมีความสำคัญมากอยู่สำหรับเด็กในวัยนี้ การเชื่อมโยงความต่อเนื่องของภาพให้ประสานกลมกลืนกันตลอดทั้งเล่ม ช่วยให้เรื่องซึ่งเริ่มยาวขึ้น ชับซ้อนขึ้นง่ายแก่การทำความเข้าใจ อย่างไรก็ตามเรื่องยังไม่ควรมีความยาวหรือรายละเอียดมากนัก จำนวนหน้ากระดาษดังกล่าว ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง

3. เด็กอายุ 9-11 ขวบ นิยมใช้หนังสือขนาด 18.50x26 เซนติเมตร หรือที่เรียกว่า ขนาด 8 หน้ายก หรือถ้าเรื่องราวมีเนื้อหามากก็อาจใช้หนังสือขนาด 17x18.50 เซนติเมตร ก็ได้ ภาพประกอบเรื่องอาจจะวาดจากของจริง โดยนำมาจัดวางให้เหมาะสมเพิ่มความสำคัญและเด่นชัด ให้มากกว่าเดิมหรือจะใช้ภาพถ่ายจากของจริงมาประกอบตามเรื่องที่กล่าวถึงก็ได้ ภาพประกอบทั้งสองอย่างนี้ให้ความรู้สึกที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะยึดถือความเหมือนจริงเป็นหลักสำคัญ การดูภาพเขียนทำให้ชวนติดตาม สดชื่น สบายตา แต่การดูภาพถ่ายก็ให้ความจริงจัง แม่นยำและมั่นใจในสิ่งที่ได้รับรู้ ความยาวของสารคดีบางเรื่องอาจจะเพิ่มไปถึง 32 หน้าก็ได้ ถ้าเนื้อหาเรื่องราวของสารคดีมีมาก แต่ก็ไม่ควรมากเกินไปกว่านี้จะเป็นดีที่สุด

รูปแบบและความยาวของหนังสือประเภทร้อยกรองสำหรับเด็ก แบ่งเป็น

1. อายุ 3-5 ขวบ นิยมใช้หนังสือขนาด 17x18.50 เซนติเมตร จำนวน 12 หน้า แต่ละหน้าควรบรรจุร้อยกรองไว้ไม่เกินหน้าละ 1 บท มีภาพประกอบสวยงาม ตัวอักษรขนาดใหญ่

2. เด็กอายุ 6-8 ขวบ นิยมใช้หนังสือขนาด 14.50x21 เซนติเมตร หรือขนาด 18.50x26 เซนติเมตร จำนวน 16 หน้า แต่ละหน้าบรรจุบทร้อยกรอง 1 บท ตั้งแต่ต้นจนจบ มีภาพประกอบสวยงามสอดคล้องกับเรื่องที่เขียน

3. เด็กอายุ 9-11 ขวบ นิยมใช้หนังสือขนาด 18.50x26 เซนติเมตร จำนวน 24 หน้า แต่ละหน้าบรรจุร้อยกรองจำนวน 1 ถึง 2 บท แล้วแต่ความเหมาะสมของเรื่อง มีภาพประกอบงดงาม หนังสือประเภทร้อยกรองสำหรับเด็กและเยาวชน ในวัย 9-11 ขวบ ยังสามารถทำในแบบของหนังสือรวมบทร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ได้อีกอย่างหนึ่งซึ่งนิยมใช้หนังสือขนาด 14.50x21 เซนติเมตร แต่ละหน้าบรรจุบทร้อยกรองสั้น ๆ ตั้งแต่ 2 บท ถึง 4 บท โดยอาจมีภาพประกอบอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของหน้ากระดาษด้วยก็ได้ หนังสือในลักษณะนี้ ได้รับความสนใจและนิยมจากเด็กก่อนวัยรุ่นมาก เพราะดูเป็นชิ้นเป็นอันและค่อนข้างจะมีความเป็นผู้ใหญ่มากกว่า หนังสือร้อยกรองในแบบนิทานหรือหนังสือภาพ

หลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกหนังสือสำหรับเด็ก

นักวิชาการหลายท่านได้ให้หลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกหนังสือสำหรับเด็กไว้ (เก็จแก้ว, 2519 อ้างถึงใน มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์, 2537, มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์, 2537, สุนทรียคุณจักร, ม.ป.ป.) ดังต่อไปนี้

1. หนังสือเด็กต้องมี ขนาดตัวหนังสือและรูปภาพประกอบในหนังสือเด็กต้องมีความสวยงาม และมีปริมาณของภาพประกอบที่มีความเหมาะสมกับวัยของเด็ก
2. หนังสือเด็กต้องมี การใช้ภาษาดี ถูกต้อง โครงสร้างประโยคดี บรรยายเหตุการณ์ชัดเจนและอ่านแล้วเข้าใจง่าย ใช้สำนวนภาษาตรงตามรสนิยมของเด็ก
3. หนังสือเด็กต้องมี โครงเรื่องดี ไม่สลับซับซ้อนมาก มีแก่นเรื่องเพียงเรื่องเดียวให้ข้อคิดหรือคติสอนใจที่ดี ไม่ขัดต่อศีลธรรม การดำเนินเรื่องมีความต่อเนื่อง สมเหตุสมผล มีขึ้นนำและขั้นสรุปเรื่อง
4. หนังสือเด็กต้องมี เนื้อหา เรื่องราว และความยากง่ายที่เหมาะสมกับวัย ระดับวุฒิภาวะ ความต้องการและความสนใจของเด็ก เรื่องที่ตรงกับความต้องการของเด็ก จะทำให้เด็กรู้สึกสนุกสนานและเกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน ดังนั้นเนื้อเรื่องที่ควรเป็นเรื่องที่ส่งเสริมความคิดและจินตนาการของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กที่มีความอยากรู้อยากเห็น ข้างคิดฝัน และช่างสังเกต เนื้อหาของหนังสือควรเป็นสิ่งสนองอารมณ์ปรารถนาและความต้องการของเด็กด้วย เพราะถ้าเด็กได้รับสิ่งที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของเขา เด็กก็ย่อมเกิดความรู้สึกเป็นสุข
5. หนังสือเด็กต้องมี แนวเรื่องที่แปลกใหม่ ให้ความชื่นชอบ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และความซาบซึ้ง มีตัวละครที่น่าสนใจ มีชีวิตชีวา กระตุ้นให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเห็น เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ การใช้จินตนาการ และการใช้วิจารณญาณ
6. หนังสือเด็กต้องมี ตัวละครที่มีความเป็นไปได้อาจ ไม่เป็นเรื่องเพ้อฝัน หรือเหนือจินตนาการจนเกินไป ซึ่งจะทำให้เด็กไม่เชื่อและไม่อยากอ่านหนังสือเล่มนั้น ๆ

คู่มือเลือกหนังสืออ่านในปัจจุบัน

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าคู่มือในการเลือกหนังสืออ่านที่ปรากฏทั่วไปอยู่ในปัจจุบันเป็น 13 ชื่อ (ฉวีวรรณ อุหาภินันท์, 2542 ข) ได้แก่

1. บรรณานุกรมหนังสือใหม่ของห้องสมุดต่าง ๆ ซึ่งจัดทำขึ้นทุก ๆ เดือน
2. รายชื่อหนังสือของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ
3. บรรณนิทัศน์ หนังสือใหม่และหนังสือในสาขาวิชาต่าง ๆ จัดทำโดยห้องสมุดหรือสำนักพิมพ์ หรือสถาบันต่าง ๆ

4. บรรณานุกรมในสาขาต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นโดยห้องสมุดต่าง ๆ สถาบันต่าง ๆ สำนักพิมพ์ต่าง ๆ และร้านขายหนังสือ

5. บรรณานุกรมของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและของเอกชน เช่น บรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ของรัฐบาล บรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ของกระทรวงศึกษาธิการ บรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯลฯ

6. โฆษณานิตยสารและสื่อต่าง ๆ อยู่ในหนังสือพิมพ์รายวัน วารสาร นิตยสาร และด้านหลังของใบหุ้มปกหนังสือ

7. ใบโฆษณาของสำนักพิมพ์ ร้านค้า และนักเขียนที่จัดพิมพ์หนังสือเองเป็นผู้จัดส่งมาทางไปรษณีย์ โทรสาร หรือแทรกอยู่ในวารสารและหนังสือ ฯลฯ

8. คอลัมน์วิจารณ์หนังสือ คอลัมน์แนะนำหนังสือ ในวารสาร นิตยสารและหนังสือพิมพ์รายวัน

9. รายชื่อหนังสือที่ได้รับรางวัลในการประกวดหนังสือประเภทต่าง ๆ

10. รายการแนะนำหนังสือ สิ่งพิมพ์ โดยสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

11. รายชื่อหนังสือขายดีประจำเดือนของสำนักพิมพ์ และศูนย์หนังสือต่าง ๆ

12. รายชื่อที่ใบหุ้มปกหนังสือ

13. รายงานจากการสำรวจหนังสือต่าง ๆ เช่น การสำรวจความสนใจและความต้องการของผู้อ่าน

จากรายชื่อคู่มือต่าง ๆ ข้างต้นนี้ เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วพบว่าคู่มือเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเพียงคู่มือที่แสดงรายชื่อหนังสือต่าง ๆ โดยไม่บอกรายละเอียดว่าเหมาะสมกับผู้อ่านวัยใด เพศใด หรือความสนใจแบบไหน ทั้ง ๆ ที่การเลือกหนังสือให้ตรงกับความต้องการของผู้อ่านเป็นเรื่องที่สำคัญมากโดยเฉพาะในผู้อ่านวัยเด็ก ซึ่งเราสามารถทราบถึงความต้องการ และความสนใจของผู้อ่านได้จากวรรณกรรมทางจิตวิทยา ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและความต้องการในการอ่านของผู้อ่านแต่ละเพศและแต่ละวัย ดังที่ผู้วิจัยได้ยกมาอ้างอิงดังต่อไปนี้

เอกสารเกี่ยวกับจิตวิทยาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ศาสตร์ทางด้านจิตวิทยามีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการอ่านเป็นอย่างมาก ซึ่งการนำศาสตร์ทางจิตวิทยาไปใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและประสบการณ์ของมนุษย์นั้น จะช่วยให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ดึงดูดความสนใจยิ่งขึ้น และจะเป็นแนวทางให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน และเมื่อผู้ใหญ่มีความเข้าใจจิตวิทยาของวัยเด็ก ก็จะสามารถเข้าใจจิตวิทยาการอ่านของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาวรรณกรรมทางจิตวิทยา ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสนใจ และความต้องการในการอ่านของผู้อ่านแต่ละเพศและแต่ละวัย ของนักวิชาการหลายท่าน (จ้อย นันทวิชรินทร์ และจินตนา ไบกาซุณี, ม.ป.ป. อ้างถึงใน มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์, 2537, จีวรธรรม คูหาภินันท์, 2542 ก, บันลือ พฤกษ์วัน, 2533) ผู้วิจัย พบองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

ขั้นของการพัฒนาการด้านความคิดของเปียเจต์

เปียเจต์แบ่งขั้นของการพัฒนาการด้านความคิด ออกเป็น 5 ขั้น ได้แก่ (Piaget, n.d. อ้างถึงใน บันลือ พฤกษ์วัน, 2533, หน้า 20)

1. แรกเกิด - 2 ขวบ เรียกว่า Sensorimotor Stage นับตั้งแต่วัยทารกได้รับการเรียนรู้จากการอบรมเลี้ยงดู เด็กยังไม่สามารถแยกตัวเองกับสิ่งแวดล้อมได้ ทุกสิ่งทุกอย่างเด็กจะรู้สึกพัวพันกับตัวเอง มักแย่งสิ่งของเครื่องเล่น คู่เอาของคนอื่นเสมอ ๆ ภาษาที่ใช้จะผูกพันกับตนเองเสมอ วัยนี้ความฝันกับความจริงของเด็กเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนแยกไม่ออก เด็กได้เรียนรู้จากการสัมผัส รู้จักเรียกชื่อสิ่งของ คน สัตว์ อื่น ๆ แต่พอพ้นสายตาไปแล้วเด็กจะไม่รู้จัก ดังนั้นเด็กจึงต้องกระทำ ชอบทำซ้ำซาก ซ้ำแล้วซ้ำอีก เด็กจะแสดงความต้องการเป็นฝ่ายรับอยู่ฝ่ายเดียว เมื่อเด็กเริ่มเคลื่อนไหวเด็กเดินได้ เด็กจะเดินหาสิ่งแวดล้อม เพื่อขยายประสบการณ์ของตนเองได้ เช่น รถยนต์ที่เขลาเข้าหาเด็ก เด็กจะไม่รอ เด็กจะพยายามเข้าไถ่จับเอง จะเป็นอย่างนั้นจนกว่าจะรู้แน่ชัดว่ารอแล้วสิ่งนั้นจะมาได้เอง จึงเกิดความแน่ใจขึ้น

2. ระยะ 2 - 4 ขวบ เรียกว่า ขั้นของการเข้าใจสัญลักษณ์ (Symbolic Stage) ในระยะนี้ เด็กเริ่มพัวพันกับเครื่องหมายต่าง ๆ ในด้านความคิดโดยตรง เด็กจะสามารถใช้และแสดงสมมุติฐานจากประสบการณ์เดิมของตน โดยคิดเองว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีชีวิต เช่น ตุ๊กตามีชีวิตต้องเลี้ยงดูให้อาหาร อาบน้ำ และนำแบบอย่างจากพ่อแม่ที่ปฏิบัติกับตนมาใช้กับตุ๊กตา นับว่าเป็นจุดสำคัญของการเรียนรู้

การเรียนรู้ในระยะนี้ ถือว่า ยังเป็นการรับรู้ที่ไม่แท้จริง หรือการเรียนรู้เทียม เพราะจากการสันนิษฐานคิด ๆ ถูก ๆ เชื่อว่าพ่อแม่เป็นผู้ยิ่งใหญ่ สามารถจะบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้ตนได้ วัยนี้เมื่อประสงค์สิ่งใดแล้วไม่ได้ จึงมักแสดงอาการรบกวนผู้ใหญ่ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เพราะการเรียนรู้ของพวกเขา ยังไม่ถูกต้องแท้จริง

3. ระยะ 4 - 7 ขวบ เป็นวัยก่อนปฏิบัติการทางความคิด (Pra-Concrete Operational Stage) เด็กวัยเริ่มอนุบาล สามารถที่จะรู้จักคนได้มากขึ้น รู้จักทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองมากขึ้นบ้าง ตอนนี้เป็นวัยที่ถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (Ego-Centric) ยังไม่สามารถที่จะแสดงส่วนย่อยออกจากส่วนรวมได้ ถ้ามีกุหลาบปะปนอยู่ในหม่ดอกไม้ 4 - 5 ดอก ถ้ามีผู้ถามว่า กุหลาบกับดอกไม้แบบไหนมากกว่ากัน เขาจะตอบกุหลาบ เพราะเขารู้จักกุหลาบดีกว่า

เด็กจะมีพัฒนาการทางความคิดได้ดีกว่า และมากกว่าเดิม แต่จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้นั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ เช่น เมฆเคลื่อนที่ได้เพราะมันอยากรจะเคลื่อน มันมีพลังในตัวมัน

4. ระยะ 7 – 12 ขวบ เป็นวัยปฏิบัติการทางความคิดในเชิงรูปธรรม (Concrete-Operational Stage) เด็กวัยประถมศึกษา สามารถที่จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และรู้จักใช้ความคิดหาเหตุผลในเชิงรูปธรรมได้ดี และในทำนองเดียวกัน เด็กอาจสามารถคิดย้อนรอยได้ (Reversibility) ถูกไก่โต้งขึ้นเพราะกินข้าว ลูกหมาโต้งขึ้นเพราะกินนม ตัวเองโต้งขึ้นเพราะกินนมกินข้าว เปรียบเทียบแล้วลองถาม ทำไมเธอจึงโต้งขึ้น เด็กจะตอบ “ก็มันกินนมกินข้าวแหละเอื้อ”

การทดลองของ Piaget ที่มีชื่อเสียงมากขึ้น เขาใช้ภาชนะกว้างเดียวกับสูงแคบ ซึ่งจุน้ำเท่า ๆ กัน ใส่ น้ำ ถามเด็กในวัยก่อนปฏิบัติการทางความคิด จะตอบว่า “ภาชนะสูงมีน้ำมากกว่า” แต่ถ้าเด็กมีพัฒนาการถึงขั้นที่ 4 จะบอกได้ว่า “ปริมาณน้ำเท่ากัน” แสดงให้เห็นว่า พัฒนาการทางความคิดหาเหตุผลของเด็กวัยประถมศึกษานั้น คิดหาเหตุผลจากของจริงได้ ในกรณีเดียวกันก็สามารถแยกส่วนย่อยออกจากส่วนรวมได้ เช่น กุหลาบมีน้อยกว่าดอกไม้ (ตัวอย่างก่อน ๆ)

ส่วนในด้านความรู้สึกเกี่ยวกับศีลธรรม รู้ว่า ทำดี – ได้รางวัล ทำผิด – ถูกลงโทษ ตนเองควรปฏิบัติในรูปแบบใดจึงเป็นการรู้จักคิด

5. ระยะ 11 - 13 ขวบ เริ่มคิดในเชิงนามธรรม (Formal Thinking) ระยะนี้เด็กเริ่มเข้าใจกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ดีขึ้น สามารถใช้เหตุผลกับสิ่งต่าง ๆ ได้ รู้จักตัดสินใจปัญหาและมีพัฒนาการทางความคิดอย่างรวดเร็ว มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น สนใจในนามธรรมและสามารถเข้าใจนามธรรมได้ดีขึ้น รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรเป็นสิ่งที่ห้าม Piaget กล่าวว่า พัฒนาการทางความคิดของเด็กจะเปลี่ยนแปลงตามวัย วัยนี้เด็กจะเริ่มเปลี่ยนจากผู้รับมาเป็นผู้ให้บ้าง ต้องการให้รู้จักมักคุ้นการสังสรรค์อยู่ร่วมกับคนในวงกว้างมากขึ้น

ความสนใจและความต้องการของมนุษย์

จากการศึกษาจิตวิทยาพัฒนาการพบว่า ผู้อ่านแต่ละวัยจะมีความสนใจและความต้องการแตกต่างกัน ทั้งหญิงและชายต่างก็มีความสนใจและความต้องการไม่เหมือนกันอีกด้วย ซึ่งความสนใจและความต้องการโดยทั่ว ๆ ไปของมนุษย์ (บรรจง หมายมั่น, 2534 อ้างถึงใน จวีวรรณ กุหาภินันท์, 2542 ก) กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการสิ่งจำเป็นสำหรับมีชีวิตอยู่ คือ อาหาร ที่อยู่ เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
2. ต้องการความรักและความอบอุ่นจากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน ๆ ผู้บังคับบัญชา ฯลฯ
3. ต้องการความมั่นคงและความปลอดภัย ได้แก่ ความมั่นคงและความปลอดภัยทางด้านหน้าที่การงาน หรืออาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ ชีวิต และทรัพย์สิน เป็นต้น

4. ต้องการที่จะได้รับการยอมรับยกย่องนับถือจากครอบครัวและสังคม เช่น จากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และคนทั่ว ๆ ไป

5. ต้องการความเป็นอิสระ หรือรักอิสรภาพ ทั้งด้านความคิดเห็น ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อเติบโตมีครอบครัวก็ต้องการแยกครอบครัว

6. ต้องการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น หรือต้องการอยู่ร่วมในสังคม

7. ต้องการมีบุคลิกภาพดี

8. ต้องการมีสุขภาพดี

9. ต้องการความสนุกสนาน ความบันเทิง

10. ต้องการความสะดวกสบาย

11. ต้องการความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพการงาน

12. ต้องการเป็นคนเก่ง เป็นคนเฉลียวฉลาด เป็นคนเด่น

13. ต้องการที่จะเอาชนะผู้อื่น

14. ต้องการอ่าน พูด ฟัง และเขียน

15. ต้องการเป็นคนทันสมัยและอยากรู้อยากเห็น

ความสนใจและความต้องการในการอ่านของผู้อ่านวัยเด็ก

อาบูทโนท และซูเทอร์แลนด์ (Artbutnot & Sutherland, 1972 อ้างถึงใน ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542 ก) กล่าวว่า เด็กยิ่งเล็กความต้องการก็น้อย แต่เมื่อโตขึ้นความต้องการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ความสนใจและความต้องการของเด็กนั้น มีดังนี้

1. ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัย (The Need for Physical Well Being)

การได้รับความอบอุ่น อ้อมกอดจากพ่อแม่ ความเอาใจใส่ ความมั่นคง ความปลอดภัย สุขภาพดี แข็งแรง ความสุขสบายต่าง ๆ เห็นโลกสวย ต้องการความหรรษาต่าง ๆ มีอาหาร มีขนม ดังนั้น หนังสือที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความสุขสบาย เสื้อผ้าสวยงาม งานเลี้ยงหรรษา แก้วแหวนเงินทอง ปราสาทราชวังก็เป็นเรื่องที่เด็ก ๆ ชอบ

2. ต้องการรักคนอื่นและได้รับความรักจากคนอื่น (The Need to Love and to be Loved)

เช่น รักพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง สัตว์เลี้ยง สิ่งของ และความต้องการความรักจากคนเหล่านี้ ด้วย ดังนั้น หนังสือที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว เพื่อน เด็กวัยเดียวกันและสัตว์ เด็กจะชอบมาก

3. ความต้องการแสดงความเป็นเจ้าของ หรือมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ (The Need to

Belong) ความต้องการแสดงความเป็นเจ้าของในสิ่งต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่ สิ่งของ เพื่อน สัตว์เลี้ยง เด็กจะหวัดด้วยความภาคภูมิใจว่า นี่พ่อฉัน นี่แม่ฉัน นี่พี่ฉัน นี่โรงเรียนฉัน นี่ของเล่นฉัน หนังสือที่มีเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว สิ่งเหล่านี้เด็กจะชอบมาก

4. เด็กต้องการความสำเร็จ (The Need to Achieve) เมื่อทำอะไรก็ตามถ้าประสบความสำเร็จจะภาคภูมิใจ เพราะฉะนั้นหนังสือควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับความสามารถ การกระทำอะไรที่ประสบผลสำเร็จ ความเก่ง ความกล้าหาญ เรื่องวีรบุรุษ วีรสตรี เด็กจะชอบมาก

5. เด็กต้องการความเปลี่ยนแปลง ความแปลกใหม่ (The Need for Change) หนังสือที่มีเรื่องแปลก ๆ ใหม่ ๆ การผจญภัย เนื้อหาเกี่ยวกับการผจญภัย ลึกลับ และการเปลี่ยนแปลงของร่างกายก็เป็นสิ่งที่เด็กชอบ หน้าสำหรับเด็กในวารสาร นิตยสาร และหนังสือต้องมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องตลอดเวลา เพื่อดึงดูดความสนใจ แม้แต่การจัดหน้าและรูปเล่ม ถ้าซ้ำซากเด็กจะเบื่อ ไม่อยากอ่าน

6. เด็กอยากรู้อยากเห็น (The Need to Know) เด็กอยากรู้อยากเห็นทุกสิ่งทุกอย่างในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ สิ่งรอบ ๆ ตัว ธรรมชาติต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ หนังสือที่มีเรื่องเกี่ยวกับทวีปต่าง ๆ ประเทศต่าง ๆ ทะเล ทะเลทราย พืช ก้อนหิน ดวงดาว โลกใหม่ คอมพิวเตอร์ เครื่องบิน ยานอวกาศ ท้องฟ้า พระอาทิตย์ ฝนตก แดดร่ม พระจันทร์ หรือเรื่อง “ทำอะไรก็ได้ง่ายจัง” ทำหรือประดิษฐ์อะไรด้วยตนเอง หนังสือประเภท “Do it Yourself Books” ฮาว-ทู (How-to) ก็เป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ชอบอ่านและทำตาม หนังสือประเภทพจนานุกรม สารานุกรม เด็ก ๆ จะชอบค้นหาคำตอบในเรื่องที่ตนเองสงสัย อยากรู้อยากเห็น

7. เด็กต้องการความสวยงาม ความเป็นระเบียบ ใจหะต่าง ๆ บทเพลงต่าง ๆ (The Need for Beauty and Order) ดังนั้นเด็กจะชอบอ่านหนังสือศิลปะ หนังสือเพลง บทขับร้อง คนตรี หนังสือเกี่ยวกับความงาม โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนต่าง ๆ หนังสือปรับปรุงบุคลิกภาพ เสริมความงามทั้งหลาย หนังสือภาพศิลปะ วาดเขียน แกะสลัก บทละคร ภาพวาดตัวละครในวรรณคดีต่าง ๆ เด็กจะชอบมาก เช่น จิตรกรรมฝาผนังวัดพระแก้ว เรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น

นอกจากนั้นเด็กยังมีความต้องการพื้นฐาน คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ การหลับนอน การขับถ่าย ดังนั้น ถ้าเด็กไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายดังกล่าว เด็กจะไม่อยากเรียนหรือไม่อยากอ่านหนังสือ

และนอกจากความสนใจและความต้องการในการอ่านของเด็กดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว นักวิชาการหลายท่าน(จ้อย นันทวิชรินทร์ และจินตนา ไบกาซูยี, ม.ป.ป. อ้างถึงใน มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์, 2537, ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542 ก) ยังได้สรุปความสนใจและความต้องการในการอ่านของผู้อ่านแต่ละวัยออกมาเป็นระดับวัยต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปมาเฉพาะความสนใจและความต้องการในการอ่านของผู้อ่านในวัยเด็ก อันมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. เด็กวัย 0 – 3 ปี คือ เด็กนับตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งอายุ 3 ขวบ

วิทยาการต่าง ๆ ทำให้เราได้ทราบว่าเด็กในวัยนี้สามารถรับรู้ และมีพัฒนาการทางสมองที่มีผลต่อการตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ

และจากการศึกษาทำให้ทราบว่าเด็กในวัยนี้ มีช่วงเวลาแห่งความสนใจสั้นมาก คือ ประมาณ 2 – 3 นาที ไม่เกิน 5 นาที เด็กจะชอบดูหนังสือภาพสีฉูดฉาด และจะใช้การสัมผัสเป็นการสื่อความเข้าใจเป็นหลัก

เมื่อเด็กมีอายุประมาณ 2 ปี เด็กจะเริ่มเข้าใจคำคุณศัพท์ต่าง ๆ ที่อธิบายถึงปฏิกิริยาของคนหรือสิ่งของ เช่น คำว่า ดี ชน ฯลฯ

เด็กในวัย 2-3 ปี จะบอกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่เขามีความคุ้นเคยได้ ชีภาพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหนังสือได้ ตอบคำถามของผู้ใหญ่ได้ ท่องตัวเลข 1 – 10 ได้ อ่านตามได้ และชอบอ่านหนังสือภาพที่มีสีสันสวยงาม และชอบอ่านหนังสือที่ออกแบบรูปเล่มเป็นรูปต่าง ๆ หรือออกแบบด้วยวัสดุอื่น ๆ นอกจากกระดาษ เช่น หนังสือผ้า หนังสือพลาสติก ฯลฯ

2. เด็กวัย 3 – 6 ปี (อนุบาล – ประถมศึกษาปีที่ 1) เด็กวัยนี้ชอบมีเพื่อน ชอบของเล่น สนใจตนเองน้อยลง พ่อแม่ ผู้ปกครองควรหัดอ่านในเรื่องที่เด็กมีความสนใจ เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม รอบตัว ต้นไม้ ดอกไม้ สัตว์เลี้ยง ตลอดจนธรรมชาติต่าง ๆ

ความสนใจในการอ่าน หรือการดูหนังสือของเด็กในวัยนี้ จะสั้นประมาณ 5 – 10 นาที เด็กจะชอบดูหนังสือภาพเป็นภาพสี ดังหนังสือน้อยภาพมาก จำนวนหน้าไม่มากนัก ชอบฟังคำคล้องจอง ชอบฟังนิทานสั้น ๆ ชอบบทกล่อมเด็ก คำคล้องจอง คำกลอนต่าง ๆ เด็กในวัยนี้ชอบอ่านหนังสือแต่ยังไม่มีความแตกฉาน ยังไม่มีอารมณ์ขันเวลาอ่านเรื่องตลก แต่จะมีอารมณ์ขันเมื่อตัวเองทำตลกเอง เช่น วังไปชนของแล้วเสียงดังก็จะหัวเราะ นอกจากนั้นเด็กวัยนี้ยังมีความอยากรู้อยากเห็น ชอบฟังนิทานโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสัตว์พูดได้

3. เด็กวัย 6 – 8 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 1 – ประถมศึกษาปีที่ 2) เด็กวัยนี้สนใจเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น รู้ศัพท์ต่าง ๆ มากขึ้น รู้จักสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากขึ้น ชอบฟังนิทานต่าง ๆ ชอบดอกไม้ การปลูกต้นไม้ ชอบฟังนิยายต่าง ๆ เรื่องลึกลับ ธรรมชาติ เรื่องนางฟ้า เทวดา เรื่องสัตว์ การ์ตูน ชอบเรื่องที่มีความเป็นจริงมากขึ้น โดยอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน สิ่งแวดล้อม ประเพณี ที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสนใจในการอ่านของเด็กจะยาวขึ้น โดยจะมีความสนใจ 15 – 20 นาทีโดยประมาณ

เด็กยังมีความชอบหนังสือที่มีรูปภาพเช่นเดียวกับเด็กในวัย 3 – 5 ปี แต่เนื้อเรื่องของหนังสือสำหรับเด็กในวัยนี้ควรเพิ่มสาระมากขึ้น ยาวมากขึ้น ควรเป็นภาพสี เนื้อเรื่อง สีสัน คำศัพท์ และการใช้ถ้อยคำ สำนวนมากขึ้น

การอ่านของเด็กในวัยนี้จะมีแตกฉานขึ้น เริ่มอ่านเรื่องตลกขบขันได้บ้าง ชอบเรื่องที่มีแง่คิดชวนให้สงสัย เด็กในวัยนี้เริ่มมีความชอบที่ต่างกันในแต่ละเพศ โดยเด็กผู้ชายจะชอบการผจญภัย เด็กผู้หญิงชอบเรื่องเกี่ยวกับ บ้าน อาหาร ตุ๊กตา และเสื้อผ้า

4. เด็กวัย 8 – 12 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 3 – ประถมศึกษาปีที่ 4) เด็กในวัยนี้จะเข้าใจคุณสมบัติที่ใช้ในการเปรียบเทียบ เช่น ใหญ่กว่า มีดกว่า ฯลฯ สนใจในเรื่องที่มีความเป็นจริงมากขึ้น เช่น เรื่องสัตว์ แต่ไม่ใช่สัตว์พูดได้ นิยายร่วมสมัย นวนิยาย เรื่องสั้น ชีวิตประวัติวัยเด็ก สารคดีท่องเที่ยวสั้น

เด็กวัยนี้จะชอบหนังสือที่มีรูปและเรื่องเท่า ๆ กัน หรือรูปอาจจะลดน้อยลงได้ โดยเนื้อเรื่องมีความยาวเพิ่มขึ้น เด็กในวันนี้บางคนที่มีความสามารถในการอ่านสูงอาจหันไปอ่านหนังสือในวัยถัดไปได้เป็นอย่างดี

ความแตกต่างในความสนใจและความต้องการอ่านระหว่างเพศมีมากขึ้นโดย เด็กชายจะชอบ นิทาน วีรบุรุษ นวนิยายลึกลับผจญภัย กีฬา หุ่นยนต์ สารคดีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเครื่องยนตร์ กลไก ธรรมชาติ หรือวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ส่วนเด็กผู้หญิง จะชอบเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรัก เรื่องตลกขบขัน เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตในครอบครัว ฯลฯ

5. เด็กวัย 12 – 14 ปี (ประถมศึกษาตอนปลาย) เป็นเด็กในช่วงก่อนวัยรุ่น ความสนใจในการอ่านของเด็กวัยนี้มีความกว้างขวางขึ้น ชอบเรื่องวิทยาศาสตร์ ชีวิตประวัติดนุคคลสำคัญ เรื่องเกี่ยวกับเด็กในวัยเดียวกัน เรื่องโรงเรียน กีฬา งานอดิเรก สัตว์ แมลงต่าง ๆ เรื่องท้องถิ่น ประเพณีพื้นบ้าน

เด็กจะมีความสามารถในการวินิจฉัยการอ่าน หาข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ รู้จักการค้นคว้าเพิ่มเติมในสิ่งที่ตนเองสงสัยและอยากรู้ อยากเห็น และเด็กในวัยนี้จะชอบหนังสือที่มีเรื่องมากกว่ารูป ส่วนมากจะชอบหนังสือฉบับกระเป๋า ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน และชอบอ่านนิตยสารมาก

เด็กชายในวัยนี้จะสนใจเรื่องวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ การทดลองต่าง ๆ เรื่องที่มีปัญหาให้คิด เรื่องผจญภัยในอวกาศ ประวัติศาสตร์ เกมคอมพิวเตอร์ ส่วนเด็กหญิงยังคงสนใจเรื่องในครอบครัว และเริ่มสนใจอ่านนิยายรัก นอกจากนั้นเด็กในวัยนี้ทั้งสองวัยยังชอบอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว สังคม ประวัติศาสตร์ สุขภาพอนามัย กีฬา วรรณคดี บทละคร คำประพันธ์ วัฒนธรรม อาชีพ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าเด็กในวัยนี้มีความชอบในการอ่านที่กว้างขวางขึ้นจนเกือบคล้ายผู้ใหญ่และสิ่งที่สำคัญที่ควรทราบก็คือ การเลือกหนังสือให้เด็กในวัยนี้อ่านเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะความนึกคิดของเด็กวัยนี้จะสามารถรับเอาอิทธิพลต่าง ๆ มาจากการอ่านได้

ในประเด็นความสนใจและความต้องการของเด็กในการอ่านของผู้อ่านวัยเด็กนอกจากวรรณกรรมที่ได้สรุปมาในข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาวรรณกรรมอันมีความสอดคล้องกับวรรณกรรมข้างต้นของ บันลือ พฤกษ์วัน (2533) ที่ได้กล่าวถึง ลักษณะแห่งวัยกับการอ่านที่เด็กสนใจ และสามารถสรุปลักษณะแห่งวัยกับการอ่านที่เด็กสนใจระดับวัยต่าง ๆ ได้ว่า

1. วัยอนุบาล หรือวัยก่อนเข้าเรียน (3 – 6 ปี)

1.1 ลักษณะแห่งวัย

1.1.1 ยึดตนเองเป็นจุดศูนย์กลาง เด็กจะสนใจในตัวเองมาก จนทำให้เด็ก
ไม่คิดถึงผู้อื่น เป็นวัยที่มีความเห็นแก่ตัวมาก

1.1.2 ช่วงความสนใจสั้น และมักเปลี่ยนความสนใจบ่อย ๆ

1.1.3 ความเจริญทางภาษาเป็นไปอย่างรวดเร็ว

1.1.4 ต้องการที่จะพบความแปลกใหม่

1.1.5 มีความสามารถในการเล่าเรื่องราว แม้ยังไม่สามารถลำดับเหตุการณ์

ได้ถูกต้อง

1.2 ความสนใจและความต้องการของเด็ก

1.2.1 สนใจในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น สัตว์เล็ก ๆ ต้นไม้ ดอกไม้
และเด็กในวัยเดียวกัน

1.2.2 ต้องการที่จะพูดซ้ำ ๆ ฟังซ้ำ ๆ เพื่อที่จะเลียนแบบเป็นครั้งคราว

1.2.3 สนใจที่จะซักถามโดยใช้คำถามตรง ๆ บางครั้งถามซ้ำ ซาก โดยไม่มุ่ง
ถามถึงเหตุผลอย่างจริงจัง

1.2.4 สนใจในการท่องจำคำคล้องจองง่าย ๆ บทเด็กเล่น และเพลงสั้น ๆ
ง่าย ๆ

1.2.5 สนใจฝึกอ่านจากสมุดภาพหรือหนังสือด้วยตัวเอง

1.2.6 สนใจและรับรู้ว่าที่จะฟังนิทานจากผู้ใหญ่

1.3 หนังสือที่ควรฝึกให้เด็กอ่าน หรือนำมาสอนอ่าน

1.3.1 สมุดภาพ พจนานุกรมภาพ พจนานุกรมเสียง แบบเรียน ก.ไก่

1.3.2 หนังสือใช้ภาพกับคำ เช่น บัวคำ (กรมวิชาการ) สมุดภาพสัตว์ และ
สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

1.3.3 หนังสือเรื่อง “อ้วน อู๊ด ผจญภัย” (เบญจา แสงมลิ) เรื่อง “ดูบยอดหมา”
(เกหลง พานิช)

1.3.4 หนังสือสำหรับเด็กชาวเขา กรมวิชาการ เช่น ลูกช้าง กระรอกน้อย
ต้องเต ฯลฯ

2. วัยประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 – 2)

2.1 ลักษณะแห่งวัย

2.1.1 ช่วงความสนใจยาวนานขึ้นโดยมีความสนใจนานประมาณ 15 – 20 นาที

2.1.2 ถือเอาการเล่นเป็นชีวิตจิตใจ จนลืมเรื่องอาหารการกิน

2.1.3 สามารถช่วยตนเองได้มากขึ้น

2.1.4 ชอบเล่นรวมกลุ่มโดยไม่แยกเพศ รู้จักรักษากฎเกณฑ์ในการเล่น

การหยอกล้อ มักใช้เสียงเพื่อตลกเอาชนะกันเสมอ

2.1.5 มีความสามารถในการเล่าเรื่องราวได้ดีขึ้น

2.2 ความสนใจและความต้องการของเด็ก

2.2.1 ต้องการแสดงออกถึงความสามารถในการเรียน การเล่นที่จะให้ผู้อื่นยอมรับ

2.2.2 ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

2.2.3 ต้องการที่จะฟังนิทาน เรื่องราวที่สนุกสนาน ชวนเพื่อฝัน เต็มไปด้วย

ความอบอุ่น

2.2.4 ต้องการความช่วยเหลือ คำแนะนำในการปรับตัว ที่จะเรียน จะเล่นจาก

ผู้ใหญ่

2.3 หนังสือที่ควรอ่าน และฝึกอ่าน

2.3.1 หนังสือเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน ซึ่งแนะนำทางปฏิบัติก่อนมาโรงเรียน

งานบ้านที่เด็กทำ กิจกรรมในโรงเรียน เช่น กระรอกน้อย ความรักของแม่

2.3.2 นิทานเรื่องราวที่สนุกสนาน เช่น หนังสือกรมวิชาการ เรื่อง ลิงน้อยซุกซน

เป็ดน้อย เสือกับกระต่าย ลูกเสือ สามเกลอ ฯลฯ

2.3.3 หนังสือที่ชวนเพื่อฝัน ทำนองเทพนิยาย ของสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

เช่น หมีน้อยสีน้ำตาล เพาะเจ้าปัญญา จีนเคอร์ลล่า เจ้าชายกบ ฯลฯ

3. วัยประถมศึกษาตอนกลาง (ป.3 – 4)

3.1 ลักษณะแห่งวัย

3.1.1 ช่วงความสนใจยาวนาน ประมาณ 30 – 40 นาที

3.1.2 เรียนรู้ที่จะทำงานรวมกลุ่มกับผู้อื่นได้ดี รู้จักช่วยเหลือ แบ่งปัน

3.1.3 สามารถอ่านหนังสือตามคำฟังได้ดีขึ้น และพอเข้าใจเรื่องราวที่เป็น

นามธรรมเฉพาะเรื่องได้บ้าง

3.1.4 รู้จักที่จะอาสางานต่าง ๆ และสามารถฝึกตนเองให้เป็นคนรับผิดชอบกิจการ

ต่าง ๆ ได้ดี

3.2 ความสนใจและความต้องการ

3.2.1 สนใจเรื่องของตนเองน้อยลง เริ่มสนใจเพื่อน และสภาพแวดล้อมทางหัว

ออกไปได้มากขึ้น

3.2.2 สนใจในเรื่องราวความเป็นมาของสถานที่และบุคคล ได้มากขึ้น

3.2.3 ต้องการแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนแนวในการสืบเสาะที่จะ
รู้ความจริง

3.2.4 ต้องการที่จะได้รับการส่งเสริมที่จะแสดงออกทางการเล่นเกม
การกีฬา และการประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ

3.2.5 สนใจนิทาน เรื่องราว และสามารถเล่าเรื่องได้ดีขึ้น

3.3 หนังสือที่ควรอ่าน และส่งเสริมการอ่านตามลำพัง

3.3.1 นิทานสุภาษิต นิทานคำกลอนที่ให้คติสอนใจ ให้แนวคิดในการประพฤติ
ปฏิบัติ เช่น นิทานสุภาษิต นิทานอีสป ฯลฯ

3.3.2 นิทาน หรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสิ่งต่าง ๆ เช่น
กระต่ายหางสั้น พระร่วง ฯลฯ

3.3.3 เรื่องราวที่ชวนคิด เช่น สนุกกับตัวเลข เสือตัวแรก ฯลฯ

3.3.4 นิทานตลกขบขัน หรือแสดงความกล้าหาญผจญภัยต่าง ๆ เช่น นิทาน
นานาชาติ

4. วัยประถมศึกษาตอนปลาย

4.1 ลักษณะแห่งวัย

4.1.1 มีช่วงความสนใจยาวประมาณ 50 – 60 นาที หรือมากกว่านั้น

4.1.2 พัฒนาการทางกายเจริญรวดเร็ว

4.1.3 เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับนามธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมใกล้ตัว

ได้ดี

4.1.4 ความสามารถในการอ่านดีขึ้น

4.1.5 รู้จักวินิจฉัย และมีความรู้สึกนึกคิดในเรื่องความรับผิดชอบและการอาสา

ทำงานมากขึ้น

4.1.6 เริ่มมีความเข้าใจ และสังเกตความหัดเทียมในเรื่องฐานะ ความเป็นอยู่

และการแต่งกาย

4.1.7 เริ่มรู้จักคบเพื่อน

4.2 ความสนใจและความต้องการ

4.2.1 ต้องการความอิสระมากขึ้น ต้องการความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่น้อยลง

4.2.2 เริ่มเพื่อฝันถึงอาชีพในอนาคตของตนเองบ้างเป็นครั้งคราว

4.2.3 สนใจเรื่องราวที่แตกต่างกันระหว่างเพศ

4.2.4 ต้องการความเพลิดเพลินจากการอ่าน

4.2.5 สนใจในการอ่านหนังสือหลายรูปแบบหลายประเภท เริ่มเรียนวรรณคดี

ได้ดีขึ้น

4.3 หนังสือที่ควรอ่าน

4.3.1 หนังสือประเภทสารคดี การท่องเที่ยวต่าง ๆ

4.3.2 หนังสือประเภทชีวประวัติบุคคลสำคัญ

4.3.3 หนังสือเกี่ยวกับวรรณคดี

4.3.4 หนังสือประเภทเรื่องสั้น นิยายที่ให้แนวคิดต่าง ๆ

จากวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าความสนใจและความต้องการของเด็กในการอ่านของผู้อ่านวัยเด็ก ตั้งแต่อายุ 6-11 ปี มีความแตกต่างกัน และพบว่าวรรณกรรมทั้งหมดก่อนข้างมีความสอดคล้องกันโดยความสนใจและความต้องการของเด็กอาจสามารถแบ่งออกเป็นระดับช่วงอายุ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับอายุ 6-7 ปี (วัยประถมศึกษาตอนต้น) ระดับอายุ 8-9 ปี (วัยประถมศึกษาตอนกลาง) และระดับอายุ 10-11 ปี (วัยประถมศึกษาตอนปลาย)

ทั้งนี้ ในการศึกษาของผู้วิจัยเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคู่มือเลือกหนังสือเด็ก สำหรับผู้ปกครอง ดังนั้นนอกจากต้องมีความรู้ในเรื่องจิตวิทยาการอ่านของวัยเด็กแล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาอ้างอิงถึงจิตวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับออกแบบ เพื่อพัฒนาคู่มือการเลือกหนังสือเด็กสำหรับผู้ปกครอง เล่มนี้ให้มีความเหมาะสมกับผู้ใช้คู่มือที่เป็นผู้ใหญ่อีกด้วย

จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ

จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบที่ผู้วิจัยข้้นมากกล่าวอ้างอิงในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ จิตวิทยากลุ่มพุทธิปัญญา โดยผู้วิจัยเชื่อว่าการอ่านนั้นถือเป็นการเรียนรู้รูปแบบหนึ่ง อีกทั้งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่เกิดการรับรู้ขึ้น และผู้วิจัยยังพบว่ามิจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเพื่อการรับรู้อยู่หลายประการ จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (ฉลอง ทับศรี, 2539) ได้แก่

1. องค์ประกอบที่มีผลต่อการรับรู้

1.1 ความใกล้ชิด (Proximity) หมายถึง การรับรู้ของคนมักจะมีลักษณะเป็นการจัดสิ่งที่จะรับรู้เป็นหมวดหมู่ เป็นกลุ่มก้อนหรือเป็นส่วนรวม โดยคนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งที่อยู่ใกล้ชิดกัน เป็นภาพเดียวกันหรือเป็นหมวดหมู่เดียวกัน

1.2 ความคล้ายกัน (Similarity) หมายถึง คนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งที่เหมือนกัน เป็นกลุ่มเดียวกันหรือหมวดหมู่เดียวกัน เช่น การรับรู้ภาพของเส้นหรือจุดที่คล้ายกันเป็นภาพเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกันหรือหมวดหมู่เดียวกัน

1.3 การประสานกันสนิท (Closure) หมายถึง คนสามารถที่จะต่อเติมส่วนที่ขาดหายให้สมบูรณ์ได้ เช่น ภาพที่ขาดความสมบูรณ์หรือใกล้จะสมบูรณ์ จะสามารถมองภาพนั้นเป็นรูปร่างขึ้นได้ โดยการต่อเติมส่วนที่ขาดหายไปทำให้ภาพสมบูรณ์ขึ้น

1.4 สิ่งแวดล้อม (Context) หมายถึง เนื้อหาที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ เช่น กระดาษสีเทาชิ้นหนึ่งจะดูขาวขึ้นเมื่ออยู่บนพื้นสีดำ และจะดูดำลงถ้าอยู่บนพื้นสีขาว

1.5 ประสบการณ์เดิม (Past Experience) หมายถึง คนเราจะรับรู้สิ่งใดใด ในลักษณะที่เคยรับรู้มาแต่อดีต เช่น แม่ที่นอนหลับในตลาดที่เต็มไปด้วยเสียงจอแจ แต่จะตื่นทันทีที่ได้ยินเสียงลูกร้อง แสดงว่าเสียงจอแจไม่มีความหมายเท่ากับเสียงของลูกที่ได้ยินอยู่ทุก ๆ วัน การรับรู้ประเภทนี้เป็นความใส่ใจที่เกิดจากกิจนิสัย (Habitual Attention)

1.6 ความคาดหวัง (Expectation) หมายถึง คนเราจะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ตามที่เราคาดหวัง หรือ จะตีความหมายตามความต้องการของคน เช่น เมื่อต้องดูภาพที่คลุมเครือคนจะรับรู้ภาพนั้นตามความต้องการของตนเอง มากกว่าการตีความหมายที่แท้จริงของภาพ การตีความหมายมักจะตีตามความต้องการของตนเอง เช่น ผู้ที่รอรถเมล์จะมองเห็นรถที่วิ่งมาในระยะไกลว่าเป็นรถเมล์ แทนที่จะเป็นรถบรรทุกหรือรถเก๋ง คนที่อดอาหารมักจะมองภาพคลุมเครือ เช่น ภาพหยดหมึกเป็นภาพของอาหาร เป็นต้น

2. องค์ประกอบที่มีผลต่อความตั้งใจ

2.1 ขนาด (Size) สิ่งเร้าที่มีขนาดใหญ่กว่าจะดึงดูดความสนใจมากกว่า

2.2 ความเข้ม (Intensity) สิ่งที่เข้มข้นกว่าจะดึงดูดความสนใจได้มากกว่า ความหนักเบาหรือความเข้ม เช่น แสงที่สว่างกว่าก็จะดึงดูดความสนใจได้มากกว่า

2.3 ความแปลกใหม่ (Novelty) สิ่งที่แปลกใหม่จะดึงดูดความสนใจ และความตั้งใจได้ดีกว่า สิ่งเร้าที่น่าเสนอควรจะเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน หรือเป็นสิ่งที่แปลกใหม่จากธรรมดาที่เป็นอยู่ เช่น การขี่ช้างในถนนย่านธุรกิจที่มีแต่รถยนต์ในท้องถนน จะทำให้คนใส่ใจดู

2.4 ความไม่เข้ากัน (Incongruity) สิ่งที่ไม่เข้ากันในเนื้อหาของมัน มักจะดึงดูดความสนใจได้ดี

2.5 อารมณ์ (Emotion) สิ่งที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์จะดึงดูดความสนใจได้ดี

2.6 ความสำคัญต่อตน (Personal Significant) คนจะให้ความสำคัญกับสิ่งที่มี
ความสำคัญต่อตน

ด้วยหลักการของบทเรียนโปรแกรม ที่กล่าวว่าบทเรียนโปรแกรมคือบทเรียนที่ได้รับการออกแบบอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยการให้ผู้เรียนได้โต้ตอบ

หรือมีปฏิสัมพันธ์กับบทเรียน และมีการให้ผลย้อนกลับทันที เพื่อให้ผู้เรียนตรวจสอบความเข้าใจของตนเอง ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะพัฒนาคู่มือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็ก โดยอาศัยหลักจิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับเรียนรายบุคคล (พรเทพ เมืองแมน, 2526) ตามหลักการของบทเรียนโปรแกรมเชื่อว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระตือรือร้น (Active Participation)
2. ให้ผู้เรียนเรียนรู้ทีละน้อยตามลำดับขั้น (Gradual Approximation)
3. ให้ผู้เรียนรู้ผลของการกระทำทันที (Immediate Feedback)
4. ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์แห่งความสำเร็จ (Successful Experience)

จากจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเพื่อการรับรู้จากวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเข้าผนวกกับหลักการของบทเรียน โปรแกรมเพื่อใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแนวทางในการพัฒนาคู่มือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็กในลำดับต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยยังไม่พบ เอกสารงานวิจัยที่ตรงกับหัวข้อ การพัฒนาคู่มือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็กของประเทศไทยแต่อย่างใด พบเพียงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการอ่าน การเลือกหนังสืออ่านในวัยเด็ก และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอ่านในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมมา ดังต่อไปนี้

วีวรรณ มีสรรพวงศ์ (2536 อ้างถึงใน บังอร อินศิริ, 2542) ได้ทำการวิจัย เรื่องการเลือกซื้อหนังสือสำหรับเด็กของผู้ปกครองนักเรียนประถมศึกษาในเขตเทศบาลเมือง เขตการศึกษา 12 เป็นการศึกษาสภาพการซื้อ เหตุผลการเลือกซื้อ และปัญหาในการเลือกซื้อหนังสือสำหรับเด็ก ระหว่างผู้ปกครองที่มีความแตกต่างกันในเรื่องระดับการศึกษาและรายได้ โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 ในเขตเทศบาลเมือง เขตการศึกษา 12 จำนวน 504 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายและการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการซื้อหนังสือสำหรับเด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่ซื้อหนังสือสำหรับเด็กประมาณ 1 - 6 ครั้งต่อปี โดยซื้อหนังสือประเภทประกอบการเรียนด้วยการไปซื้อด้วยตนเอง โอกาสที่ซื้อให้นั้นไม่แน่นอน การตัดสินใจเลือกซื้อหนังสือ ซื้อตามความต้องการของเด็กโดยผู้ปกครองเห็นชอบด้วยในราคาตั้งแต่ 10 - 20 บาท สาเหตุที่ไม่ซื้อหนังสือให้ลูก เพราะว่าไม่มีเวลามากพอที่จะไปซื้อ หนังสือเด็กมีราคาสูงและหนังสือเด็กมีประโยชน์ไม่คุ้มค่าอ่านไม่ก็ครั้งก็ทิ้ง เหตุผลการเลือกซื้อของผู้ปกครองในระดับมาก ได้แก่ เหตุผลด้านภาพประกอบ และเหตุผลด้านอื่น ๆ ดังนี้ ซื้อเพื่อให้ลูกมีนิสัยรักการอ่าน คิดว่าเด็กอ่านหนังสือจะมีความรู้มากขึ้น

เนื้อเรื่องเป็นแบบอย่างที่ดี ภาษาที่ใช้ถูกต้องตามลักษณะของภาษาไทยและซื้อเพราะคิดว่าเด็ก ๆ ที่อ่านหนังสือมาก ๆ จะเป็นเด็กฉลาด ส่วนปัญหาในการเลือกซื้อที่มีค่าในระดับมาอยู่ 5 ประการ ได้แก่ ไม่ทราบแหล่งที่ซื้อ หนังสือเก่าล้าสมัย ไม่มีผู้แนะนำการเลือกซื้อ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการเลือกซื้อหนังสือ และ รายได้ไม่เหลือพอที่จะซื้อ ซึ่งผลการวิจัยข้างต้นนั้นสอดคล้องกับการศึกษาของเบญจางค์ คิสสระ (2536 อ้างถึงใน บังอร อินศิริ, 2542) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการเลือกซื้อหนังสือสำหรับเด็กของผู้ปกครองนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบและมาตราส่วนประมาณค่า ผลการวิจัยพบว่า ใน 1 ปี ผู้ปกครองซื้อหนังสือสำหรับเด็กประมาณ 1 – 6 ครั้ง ช่วงราคาที่ซื้อมากที่สุด คือ 10 – 20 บาท และผู้ปกครองที่ไม่เคยซื้อหนังสือให้เด็กเลย 1 ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะไปซื้อหนังสือให้แก่เด็ก ส่วนเหตุผลที่ใช้ในการเลือกซื้อหนังสือสำหรับเด็กในระดับมากมี 3 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมลักษณะนิสัย ด้านเนื้อเรื่อง และด้านภาษา ในประเด็นปัญหาในการเลือกซื้อที่พบใน 5 อันดับแรกคือ หนังสือสำหรับเด็กส่วนมากมีราคาแพง ไม่มีเวลาซื้อเพราะยุ่งกับการประกอบอาชีพ ร้านหนังสืออยู่ไกลบ้าน สถานที่จำหน่ายหนังสือมีน้อยแห่ง และหนังสือไม่ได้รับว่าเหมาะกับเด็กวัยใด จึงไม่แน่ใจว่าซื้อไปแล้วเด็กจะสนใจ ปรานี รัตนัง (2541) ทำการวิจัยเรื่อง ตัวแปรคัดสรรที่ส่งผลกระทบต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนและผู้ปกครองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้มาจากการสุ่ม จำนวน 454 คน พบว่า สภาพการส่งเสริมการอ่านที่บ้านของผู้ปกครองที่ผู้ปกครองทำน้อยที่สุด ได้แก่ ผู้ปกครองจัดหาหนังสือที่เหมาะสมกับวัย นิสัย และความสนใจของเด็ก ให้แก่เด็ก ทั้งนี้ ปรานี รัตนัง ยังได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปกครองไว้ว่า ผู้ปกครองควรบอกรับวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จัดหาหนังสือที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของเด็ก โดยให้เหตุผลไว้ว่า ถ้าเด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการส่งเสริมการอ่านอย่างสม่ำเสมอ ก็เท่ากับเป็นการให้การศึกษาแก่เด็กตลอดชีวิต

ผลงานวิจัยข้างต้นได้ผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าพ่อ แม่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ ไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการอ่านด้วยการจัดหาหนังสือให้เด็กอ่าน และที่สำคัญก็คือผู้ปกครองไม่ทราบแนวทางในการเลือกหนังสือให้เหมาะสมและตรงกับความสนใจและความต้องการของเด็ก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา และได้กำหนดประเด็นปัญหาที่จะทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ว่าจะพัฒนากลุ่มีการเลือกหนังสือเด็กอย่างไร ให้ได้ผลของการเลือกหนังสือที่มีความเหมาะสมและตรงตามความพึงพอใจของผู้อ่านวัยเด็ก ซึ่งวรรณกรรมในลำดับต่อไปที่ผู้วิจัยได้หยิบยกมาอ้างอิงคืองานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและความต้องการในการอ่านของเด็กในระดับ

ประถมศึกษา หรือเด็กในระดับอายุ 6-11 ปี ที่มีความแตกต่างกันไปในเรื่องของระดับอายุ เพศ จากนักวิจัยหลาย ๆ ท่าน ได้แก่

รัตนทิพย์ เอื้อชัยสิทธิ์ (2524 อ้างถึงใน วาสนา ณ ลำปาง, 2539) ศึกษาความสนใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 เขตการศึกษา 7 ผลการวิจัยปรากฏว่า จำนวนนักเรียนสูงสุดร้อยละ 18.33 ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน จำนวนนักเรียนสูงสุดร้อยละ 30.94 ชอบอ่านหนังสือประเภทชาดก จำนวนนักเรียนสูงสุดร้อยละ 24.65 ชอบอ่านวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง จำนวนนักเรียนสูงสุดร้อยละ 28.21 ชอบอ่านหนังสือเรื่องสั้นสำหรับเด็ก จำนวนนักเรียนสูงสุดร้อยละ 58.99 ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับศาสนา จำนวนนักเรียนสูงสุดร้อยละ 34.26 ชอบอ่านหนังสืออธิบายวิธีทำสิ่งต่าง ๆ ประเภทประดิษฐ์สิ่งของ จำนวนนักเรียนสูงสุดร้อยละ 40.46 ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และประเภทประวัติศาสตร์สำคัญ นิศา ชูโต, กล่อมจิตต์ พลายเวช และกานต์มณี ศักดิ์เจริญ (2524 อ้างถึงใน กิจจา ศรีสาม, 2544) ได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กที่จำหน่ายอยู่ในตลาดหนังสือปัจจุบัน จำนวน 787 เล่ม พร้อมกันนั้นได้ทดสอบให้เด็กอายุ 6-12 ปี อ่านหนังสือจำนวน 50 เล่ม แล้วตอบแบบสอบถามจำนวน 483 ชุด ทำให้ทราบลักษณะที่เด็กชอบ อันได้แก่ เด็กชอบหนังสือที่ให้ความรู้ ความบันเทิง มีคติสอนใจ อ่านเข้าใจ อ่านง่าย อ่านสนุก อ่านยากแต่สนุกคือเด่น มีคำคล้องจองกัน มีคำถามให้ทาย เด็กไม่ชอบหนังสือเรื่องที่ยาวเกินไป เรื่องที่ไม่สนุกอ่านนานแต่ไม่สนุก เรื่องเศร้าไม่มีเรื่องราวอะไรเลย เป็นเรื่องที่เกินไปไม่ได้ เรื่องสั้นเกินไป ไม่มีคติสอนใจ อ่านแล้วไม่รู้เรื่องหรือไม่เข้าใจ มาลี ไชยกาล (2528 อ้างถึงใน วาสนา ณ ลำปาง, 2539) ได้ทำการสำรวจความสนใจในการอ่านวรรณกรรมปัจจุบันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาสนใจอ่านหนังสือนิทานมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนหญิงอายุ 6-9 ปี สนใจอ่านหนังสือบทร้อยกรองมากกว่านักเรียนชายและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น บังอร พรหมสุขศรี (2535) ได้วิจัยเรื่อง ความสนใจในการอ่านและการใช้ห้องสมุดเพื่อการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนที่เป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนที่เป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 361 คน เป็นนักเรียนในโรงเรียนที่ตั้งในเขตเมือง จำนวน 210 คน นอกเขตเมือง 151 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามแบบสำรวจและแบบสอบถามชนิด มาตรการส่วนประมาณค่า การวิจัยปรากฏผลว่า ความสนใจในการอ่านที่มีต่อหนังสือ 16 ลักษณะ พบว่า นักเรียนมีความสนใจในการอ่านหนังสือ ทั้ง 16 ลักษณะ ในระดับ

ปานกลาง สนใจอ่านหนังสือประเภทวรรณคดีเป็นอันดับแรก และสนใจอ่านหนังสือเรื่องเกี่ยวกับการเมืองเป็นอันดับสุดท้าย เมื่อเปรียบเทียบความสนใจในการอ่านที่มีต่อหนังสือ 16 ลักษณะ พบว่า นักเรียนในโรงเรียนที่ตั้งในเขตเมืองและนอกเมืองมีความสนใจในการอ่านหนังสือ ตำรา และหนังสือเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากงานวิจัยเรื่องความต้องการและความสนใจด้านรูปแบบหนังสือการ์ตูนของเด็กไทยศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบ กรณีเด็กในเขตกรุงเทพมหานครและเด็กในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ของ นวลทิพย์ ปริญญาญกุล (2538, อ้างถึงใน ธาณินทร์ ฉัตรเจริญพร, 2546) พบว่าเด็กส่วนใหญ่ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน เด็กกับหนังสือการ์ตูนเป็นของคู่กัน โดยธรรมชาติเด็กสามารถนำเรื่องการ์ตูนที่อ่านใช้เป็นข้อสนทนาร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ และจากรายงานการวิจัย เรื่อง สภาพการผลิตและพัฒนาหนังสือสำหรับเด็ก ของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2541) เป็นการหาข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพการผลิต การจำหน่ายหนังสือเด็กของสำนักพิมพ์และร้านค้า ตลอดจนนิสัยรักการอ่าน ความต้องการในการอ่านของนักเรียนและผู้ปกครอง รวมทั้งการสนับสนุนการอ่านของโรงเรียนและนโยบายการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก โดยในประเด็นของนิสัยและความต้องการในการอ่านของนักเรียน งานวิจัยครั้งนี้ได้ทำการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี เชียงราย สงขลา อุบลราชธานี และกรุงเทพมหานคร จำนวน 6,981 คน พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 92.5) อ่านหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่ใช่หนังสือเรียน โดยหนังสือที่นักเรียนชอบอ่านมาก คือ หนังสือภาพ หนังสือการ์ตูน และหนังสือพิมพ์ และหนังสือที่นักเรียนอ่านเป็นประจำใน 3 อันดับแรก คือ การ์ตูน ความรู้ทั่วไป และหนังสือพิมพ์ หนังสือที่อ่านนาน ๆ ครั้ง ใน 3 อันดับแรก คือ นิยาย หนังสือภาพ และชีวประวัติ โดยหนังสือที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.7) อ่าน คือ หนังสือภาพ รองลงไปคือ หนังสือนิยาย และชีวประวัติ หนังสือที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.3) อ่าน คือ หนังสือภาพ รองลงไปคือ หนังสือนิยาย กวีนิพนธ์และชีวประวัติ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มากกว่าร้อยละ 60 อ่านหนังสือทุกประเภท โดยนิยมอ่านการ์ตูน หนังสือภาพ และหนังสือพิมพ์ ตามลำดับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มากกว่าร้อยละ 70 อ่านหนังสือทุกประเภท โดยนิยมอ่านการ์ตูน หนังสือพิมพ์ และหนังสือภาพ ตามลำดับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มากกว่าร้อยละ 80 อ่านหนังสือทุกประเภท โดยเลือกอ่านหนังสือพิมพ์ หนังสือนิยาย หนังสืออ้างอิง กวีนิพนธ์ ความรู้ทั่วไป และการ์ตูน ตามลำดับ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มากกว่าร้อยละ 85 อ่านหนังสือ

ทุกประเภท โดยหนังสือที่นักเรียนเลือกอ่านมากที่สุดได้แก่ หนังสือพิมพ์ หนังสือการ์ตูน หนังสืออ้างอิง หนังสือภาพ หนังสือกวีนิพนธ์ และหนังสือชีวประวัติตามลำดับ

จากผลงานการวิจัยดังกล่าวเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นผลที่สอดคล้องกันของวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในประเด็นความสนใจและความต้องการในการอ่านของผู้อ่านวัยเด็ก หรือวัยประถมศึกษา ตั้งแต่อายุ 6-11 ปี แสดงให้เห็นว่า ความสนใจและความต้องการของเด็กในการอ่านของผู้อ่านวัยเด็ก ตั้งแต่อายุ 6-11 ปี มีความแตกต่างกัน ตามระดับอายุ เพศ สถิติปัญหาความถนัดตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของเด็ก นอกจากนั้น งานวิจัยของ Nina (1998) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกหนังสือสำหรับชั้นเรียนอ่านออกเสียงของครูอนุบาล พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกหนังสือสำหรับชั้นเรียนอ่านออกเสียงของครูชั้นอนุบาลได้แก่ จุดมุ่งหมายในการอ่าน ความต้องการและความปรารถนาของเด็กลักษณะพิเศษของหนังสือ ศักยภาพในการช่วยพัฒนาการอ่านและประเด็นของหนังสือ ดังนั้น ในการที่ผู้ปกครองจะเลือกหนังสือให้เด็กในปกครองของตน ผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องความต้องการ และความสนใจของเด็ก ด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ หรือการพูดคุยเกี่ยวกับความสนใจของเขา พร้อมทั้งพิจารณาข้อมูลพื้นฐานของหนังสือประกอบกันไป

จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและเอกสารงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาเป็นแนวทางในการหาคำตอบปัญหาการวิจัยที่ว่าจะพัฒนาคู่มือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็กอย่างไร ให้ได้ผลของการเลือกหนังสือที่มีความเหมาะสมและตรงตามความพึงพอใจของผู้อ่านวัยเด็ก ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นลักษณะของสิ่งที่จะพัฒนา ด้วยการกำหนดมาตรฐาน และลักษณะของคู่มือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็กที่จะพัฒนา จุดประสงค์ในการพัฒนา แนวทางการพัฒนา เพื่อการวางแผนพัฒนา คู่มือสำหรับผู้ปกครองในการเลือกหนังสือเด็กครั้งนี้